Rahasepä Rainer:

„Seto Kuningriigi kimmäs seto keele kõnõlõja om tuu, kiä mõist seto keeleh veiga höste kõnõlda'."

lk 9

Tarrosõ Aira:

„Śool aaśtagal om [leelokoorõ võistlusõh] õnnõ üts teema, minkast om „Süämelt ar'..."

lk 9

Kogermani Liis:

„Panõ' põrkna' valmist – Seto Kosti-päävä ettevalmstusõ' käävä'!"

lk 11

Setomaa

Hind 1.50 eurot

Juuni 2024, nr 6 (415) | Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm | Vahel Setomaa valla leht

Lüübnitsa Külälismaja tetti vallalõ

7. juuni hummogu oll´ pääväpaistõlinõ ilm. Kuigi sibulalaadoni om viil mitu kuud aigu, kääni' pallõ' autonõna' hinnäst Lüübnitsa poolõ. Oll´ tulnu paprõ pääl ja ümbrikuga kuldtähtiga kutsõh Lüübnitsa külälismaja avamisõlõ.

Edimädsenä tennäs Sarja Urmas abikaasat. *Sundelli Harri pildi'*

KAUKSI ÜLLE

Sarja Urmas om Lüübnitsa külävanõmb, kink juhtmisõ all om saanu Lüübnitsa Eesti aasta küläs. Urmas om ka Setomaa valla volikogu esimiis, kiä tege umma tüüd süämega ja joud üle valla ka pallõdõlõ sündmuisilõ.

Lüübnitsah aia' häitsese' ja uulitsaviirih om nätä' haljit sibulapindre juuni. Külälismaja om vii lähkoh. Kaet aknõst Kul´kna saarõ pääle, a oio' sinnä' saa-i õga paadiga sõita'.

Rahvas kogonõs külälismaja ette. Kõik omma' põnõvil. Maja om muudsa halli kattõga, maja iih om kiviparkett. Alostas avamist leelokuur Verska Naase', Vabarna Jane ütles iist. Om huvtav kullõlda' laulu, mink man tiiä-i ette, midä järgmäne rida ütles. Sarja Urmas tervitäs külälisi ja alostas uma perre ni külä esindüsega avamispidoga. Õgal perre liikmõl om uma osa, Seto lipu vardalõ saava' nakla lüvvä' esä ja puja' ni uma naane. Lipp pandas üles maja külge, lint lõigatas ja esä Andreas nakas maia ni rahvast õnnistama.

Käüdäs ümbre maja, käüdäs maja läbi, külälise' hannah peräh. Om imestämist ja imetlemist. Õkva ussõ man tervitedäs juukõga, sääl om väiko letikene. Edesi lätt tii tarõkõisi ja trepist üles. Maja om kujondõt valgõ mööbliga ja tarõsainu ni laki pääle om jätet hulga palki ja lauda. Üleväl om järvevaatõga rõdu ja kiirdtreppi piteh saa õkva sanna. Sääl om jo lämmi seeh. Küük om väega muudsa tehnikaga täüdet. Kõik läügis puhtusõst.

Kogonõdas tagaterrassilõ ja naatas tennämä ni kõnõsit pidämä. Kõgõ edimädsena tennäs peremiis umma naist ja pereht abi ja pühendümise iist. Kimp verevit ruusõ passis höste provva vahtsõ setoainõlidsõ rüü mano (Seto Rõiva Koja disain ja toodõ'). Tennäjide järg joud ehitäjide kätte. Tettü OÜ miiskund Jaano ja Moonika Mägi päälikutõna, objekti tüüdejuhataja Janno Limbak, arhitekti' ja projektiirja' Kaidi ja Aigar Reinhold Parim Disain OÜ. Logo lõi Urmi Evelin. Ehitäjä' tulõti' miilde algust, ku Urmas arvaś, õt panõmi veidkene tapeeti ja korstami ni teemi nostalgilidsõ külälistemaja. Tuust edimädsest ideest arõnõsi vällä mitmõaastalinõ tüü ja tävvelik ümbreluuminõ. Tuu algusõ mälestüses kinge' ehitäjä' Urmasõlõ rulli tapeeti.

Õnnitlõmah olli' vallavanõmb Kudre Raul, Setomaa Liit, Taarka Tarõ, Leima Aarne Luhamaalt, Raudoja Ahto Seto Instituudist. Kohalõ sõitnu ja küläkostis koti söögikraamiga kinknü Võromaa Arenduskeskusõ juhatusõ liigõ' Tootsi Tiit üteĺ,õt Setomaalõ om asja vahtsõ maja vallalõtegemisõlõ kuigi sagõhõhe. Õkva oll´ jo Ilmaveere avaminõ Obinitsah ja Uusvada külämaja avaminõ Uusvadah.

Hüvvi suuvõ ja lillipuketidõga õnnitli' Lüübnitsa küläeläniku', Urmasõ umaaigsõ' ülikoolikaaslasõ', sõbra'.

No' kutsti baari ja pidolauda. Baarih segäsi' näio' kõiksugu kokteile, kõvõmbit ja ilma kraadilda, iäga ja ilma, kuis taheti. Vanna võlvussõga lauta oll´ katõt pidolaud muudsidõ ampsahuisiga.

Muusikat esiti' Toomas Ojakäär, Laura Vals, Verska Naase'.

Tulti, olti, jututõdi, viideti aigu.

Kui naksimi ar' minemä, sis kõrraga õs õnnahtu'. Evar näkk´, õt välisussõ kõrval moro pääl oll´ elektrilistõ maastikuratastõ rivi rentmisõs valms. Nii tä küüssegi lakju kummõga muudsa ratta ja tekk´ küläle tiiru pääle. Mu pikk kleit õs anna' sõita'. Mullõ näüdäs tä külä illo peräh autoaknõst.

Rõdu päält om järvevaadõ'.

Rahvas om kogonõnu avamisõlõ.

Pereh kiroť pääle avamist FB-lehe pääl niiviisi:

„Ikk tulõ pääle suurõst rõõmust, õnnõst ja tenotundõst...!"

Lüübnitsa külälismaja om vallalõ tett! Mi tehnä kõiki, kiä' käve' Lüübnitsa külälismaja õnnistamisõl ja vallalõtegemisõl. Meil oll´ ulliilloś õtak ja mi taha tuud tiika jaka'. Oll´ pallõ naaru, rõõmupisarit, hüvvä süüki ja ilosit hetki, midä kavva meeleh pitä'.

Mi olõ ullidu tenoligu' kõigilõ, kiä' meid avidi'. Tennä esinejit, kiä' mi pidolõ umalt puult illo mano anni'.

Pia' hinnäst kursih mi tegemisiga ja võta' miika ühendüst, ku om midä taht vaia küüssü' vai tahat mi man olla' puhkusõ aol vai lühembät aigu. Tel +372 528 0897 vai info@lyybnitsa.ee

Viil kõrd aiťumma, õt ollidõ üts jago mi erilidsõst pääväst!

LÜÜBNITSA KÜLALIS-MAJA

Seto noorõ' käve' saamõ man

BERG EMILIA

5.–10. juunil käve' võro, seto ja mulgi noorõ' Õuruupa kultuuripääliinu Tarto 2024 ja Bodo 2024 programmi „Rising young ambassadors in minority cultural field" („Kasvatõh väigokõisi kultuurõ iistkõnõlõiji") seeh Norrah, Tartoga' ja Lõunõ-Eestiga' samal aol kultuuripääliinas olõvah Bodoh.

Projekti mõtõh om luvva' rahvidõvaihõlisi läbiḱaumisi väigokõisi kultuurõ esindäjidõ vaihõl: võrokõisi-setokõisi-mulkõ ja saamõ. Setokõisi esindi' projektih Berg Emilia ja Itse Rasmus. Projekt õnnahtu väiga' höste ja läbiḱauminõ naaś pääle kõrraga' edimätsel kokkosaamisõl.

Sääl ollõh käve' noorõ' kontserdil „Queen Sonja Print Awards" („Kuniganna Sonja kultuuriavvuhind"), koh pidi kõnnõ Norra kuniganna Sonja, kiä tunnust tipptasõmõl kunstnikkõ ja muusikit.

Peräst kontserti minti süümä restorani, koh kõrraga' naati tõõnõtõõsõga' kõnõlõmma ja näütämmä kaardi päält, õt kiä' om kost peri.

Sõidõti bussiga' müüdä mäki, koh oll väiga' illos ja koh oll ka' saamõ kultuurikeskus Arran, midä ḱauti kaemah. Terveh tii bussiga' sõitõh laulõti, aeti jutta.

Ḱauti viil Stormeni raamadukogoh, kohe oll tulnu' samal aol ka' Eesti Riigikogo esimiis ja tõõsõ' tähtsä' külälisõ', kinkõga' noorõ' traditsioonilist hobõsõsoe tandsumängu mänge'.

Kaeti aoluulist CONIFA jalgpallimängu finaali, minkõ võidi' saami'. Peräst mängu olli' kõgõ suurõba' fänni' järekõrrah, õt uma lipu pääle autogrammi saia'.

Süüdi põḥapõdra ruuga saamõ traditsioonilidsõh telgih muusiga saatõl ja õdagidõ laulõti ja tandsti muuli pääl, koh seto' opsi' seto leelot ja saami' opsi' hindä traditsioonilist laulu joigu ja ka' tandsumänga.

Saami' tutvusti' eestläisilõ saami kultuuri ja eestläse' umma. Saadi tiidä', õt Norrah süvvä-äi leibä, nä tiiä-äi midägi', mia om leib. No sääl süvväs kalakallõrdust, kalakiilt ja kalaaju. Lööti hulga erinevät ja samasäänest kultuurih olõvat ja saadi vahtsit tutvit, kiä' jäävä' tervest elost.

Projekt lätt edesi augustih, ku saami' tulõva' Lõunõ-Eestihe, päämätselt võro, seto ja mulgi kultuuridõst tiidmisi saama ja plaan om olla' ka' Seto Kunigriigih.

Noorõ' saamõ man. *Itse Rasmusõ pilt*

Setomaa noorõ' saava' kandidiiri' välähpuul konkurssi opmiskotussidõ pääle Eesti Maaülikoolih

Eesti Maaülikuul võtt ka' 2024. aestagal välähpuul konkurssi opma kooni' kol' Setomaalt peri nuurt (https://www.emu.ee/sisseastujale/bakalaureuseope/vastuvott-vastuvotutingimusi-arvestamata/, vt punkt 2).

Välähpuul konkurssi kotusõ pääle kandidiirmisõ jaost om vaia Setomaa Liidu ja Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo soovtust. Soovtusõ jaost saada' CV, suuvmisõ avaldus ja motivatsioonikiri info@setomaa.ee 3. juulist 2024. Motivatsioonikirä pikkus võisi' olla' puul lehekülge ja sääl võisi' olla' kiräh mõttõ', õt kuvvamuudu su valit erialal võisi' avita' arõnda' ello Setomaal.

Kindlahe tulõs õigõ ao pääle esitä' sisseastmisõst vaia minevä' dokumendi' Eesti Maaülikuuli, tuu jaost kae' infot Eesti Maaülikooli lehepääl (http://www.emu.ee/sisseastujale/).

5. vai 8. juulil om Setomaa Liidu ja Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo puult kokko säet komisjoniga' kõnõlõminõ ja sääl hinnatas innekõkkõ tuud, õt midä sa olõt tennü' kodokotusõh, minkõst olõt huvitõt ja mäntse' tiidmisõ' sul omma' kodokotusõ elost ja kultuurist, kuis sa olõt valms kohaligu elo edendämisõh ja seto organisatsioonõ tüüh osalõma.

Välähpuul konkurssi kuuli vastavõtmisõ jaost om Setomaa Liit, Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo ja Eesti Maaülikuul tennü' lepingu. Eesti Maaülikuul om võimaldanu' kolmõlõ Setomaa noorõlõ välähpuul konkurssi opmiskotusõ aestagast 2005.

Mano saat küüsüdä' 510 6664, info@setomaa.ee (Kaja Tullus).

TULLUSA KAJA

Uusvada Kultuurikülä külämaja om rahvalõ vallalõ

JÄRVELILLI REIN
Uusvada Kultuurikülä juhatusõ liigõ

Uusvada külämaja avaminõ. *Sundelli Harri pilt*

Aoleht Uus Eesti kiroť 1940. aaśtaka märtsikuuh, õt Meremäe vald ehitäs rahvamaia. Tuu jaost kutsti ello sihtasutis Meremäe Rahvamaja. Valiti vastav komitee, kohe sai' iistvidäjäst vallavanõmp A. Mandel, A. Raidmaa, Ed. Raudsepp, M. Pihlapuu ja R. Raudsepp. Algkapitalist pand' õga seltsi liigõ 50–100 krooni. Rahvamaja asukohast pidi saama Tobrova ümbruskond (Uusvada), mia om valla süämeh. Nuu' plaani' jäi' katski, tull' Vinne võim ni kõik lõppi.

Viiekümnendäte aaśtakidõ lõpuh tõi rahvamaja ehitämise plaani vällä tuulaignõ Kalinini-nimelidse kolhoosi esimiis Stepan Pai. Uusvada küllä pidi tulõma kontoriruum kuuh klubiga, koh saasi' kaia' kinno ni tegeldä' isetegevusõga'. 1964. aaśtakast saigi valms Uusvada kontor-klubi ja maja ehitäjä' olli' umakandi mehe' Varõsõ Kooĺa, Ladviku Ivvan, Haina Paul ja Tagla Aleksa. Ütsäkümnendätel jäi maja jälki tühäst ni nakaś otsast lagonõma.

Vahtsõlõ elolõ heräť Uusvada rahvamaja ühing Uusvada Kultuurikülä, ku sai 2019. aaśtakal maja umanikust ni nakaś külämaia jälki üles ehitämä. Timahava 18. mail saimi pitä' maja avamisõ suurõ peo. Maja kasutusõ plaani' olõ-i algsõst mõttõst veiga kavvõ lännüki'. Ka no' om külämaja edimätse korrusõ pääl kino ja kontserdisaal ja saa tetä' isetegevust ja maja tõõsõl korrusõl om kunstiresidentuur, koh kunstnikõ ni tõisi kultuuriluujidõ jaost ateljee ja kats elämistarrõ.

Śoovoori ehiti' maia Seto Ehitus ja HT-Puit. Sise- ni väliskujondusõ tekḱ Urmi Evelin. Maja ehitüsest anni' kõõ rohkõmp rahha eräannõtaja', ehitüspuidu andsõ kõik Förmann NT, tähtsä' olli' ka Piiriveere Liidri, Kohaliku umaalgatusprogrammi, Setomaa edendüsfondi, Setomaa programmi ni Setomaa vallavaltsusõ toetusõ', tetti pallo talgotüüd ni peris pallo rahha tiinse Uusvada Kultuurikülä kunstioksjoniga SKUKT. Tennämi kõiki toetaiji! Śoo maja om no' teele kõigilõ vallalõ!

Tulgõ' kõik piitrepäävä Uusvatta, meil om majah vällä pant Rumbi Sirje pühäpilte näütüs, maja iih tetäs vallalõ Remme Maria Elise, Mudisti Katariini ja Jõgisuu Aldeni interaktiivnõ skulptuur „Kolm Pekot" ja majah seeh saa kaia' ja kullõlda' vahtsõt Csüllögi Edinä seto muinasjutuplaati, mia' om vinüüli pressit. Ja muidogi toimus ka piitrepäävä kirmas.

Tulgõ' Uusvatta!

Meremäe Kuul Kihnuh

Meremäe Kooli latsõ' Kihnuh. *Kooseri Peetri pilt*

Meremäe Kooli 5.–8. klassi' vei śool kõrral pikemb oppõreis Kihnu. Joudsõmi riidi õdaguspoolõ saarõ pääle ja säimi hinnäst üümajalõ armsah Kihnu Koolih. Ku õdagusüük süüdü sai, käve' julgõmba' kaemalda tuulõlõ ja kivedsele merepõḥalõ mereh tsuklõmah. Kotusõni, koh vabalt tsukõlda' sai, anď õks minnä'. Peräst olli' ütel ku tõõsõl varba' kivve vasta sintsest pesset ja külmäst kangõ'.

Puulpühä tekḱ Uiõ-Matu (Mätta) Mare meele põnõva ülekaehusõ kohaligust aoluust ja elost ni sõiduť meid veomassinakastih saarõ teie pääl. Kävemi Kihnu keŕkoh, koh ülti keriguoppajast olõvat Obinitsa kerigu papp esä Viktor. Kaimi, midä omma' näpotüülisõ' tennü', ronõmõ üles tulõtorni. Kihnu koolimajah kaarti kaiõh näi mi, õt saarõ pääl om ka üts Meremäe-nimelinõ talo. Muidogi palssi mi uma saarõtsõõri pääl tuu talo man piatust, teimi pilti ja aimi pernaasega juttu. Kihnuh om nii, õt mägi olõki-i mägi, a tähendäs lihtsalt korgõmbat kotust.

Pääle lõunat tull' hinnäst proomilõ panda' Tolli Turismitalo pernaase juhõndõt maastigumänguh. Läts vaia kaardilugõmist ja tiidmisi Kihnu kotsilõ. Õdagu kaimi viil üle mitu ojomiskotust ni peräkõrra löüdsemi säändse, koh sai vooriga ojoma naada' õga pia-s pikält mereh kõndma. Oppaja' käve' viil Kihnu rahvamajah umma kodanigukohust täütmäh ja śoovoori lätsi' mi helü' Euroopa Parlamendi valimistõlõ tiile just säält. Pühäpäävä hummogu kävemi kõõ kambaga Kihnu muuseumih, koh direktriss Aava Maie kõnõl' pikält ja põḥaligult Kihnu innidsest elost. Ku lõuna sai süüdü, kääni' mi bussi' jalki nõna' kodo poolõ, tuu tähendäs, õt sõidimi praami pääle.

Suur teno mi võõrustajilõ Kihnuh! Mi ooda teid piagi kośtma! Suur teno ka kõigilõ, kiä' kooliperre puult avidi' taad reisi kõrralda': bussiroolih istsõ' latsõvanõmb Kooseri Peeter (meil oll' Setomaalt uma seto kapten üteh võet) ja oppaja' Tarrosõ Aira ja Rein ni Raali Elis. Köögih kamandi' oppaja' Tarrosõ Aira, Palmi Silvi ja Andresoni Sigre ni opilasõ' Saarekivi Katarina-Lee ja Paloka Gerd. Oppõreisi aviť rahasta' noortõ umaalgatustõ projektikonkurss „Ideepuhur", kohe projekti kirodi' opilasõ' Paloka Gerd, Viitkari Roland ja Kästi Virginia. Näid juhend' Meremäe noortõka juht Raali Elis. Aiťumma!

ANDRESONI SIGRE
Meremäe Kooli oppaja

TTÜ tandsuansambli Kuljus Obinitsah

Juubõlipidostuisi aig vei meid maikuu viimätsil päivil Setomaalõ, koh mi kolmõl päävä olli seto kultuuri seeh ja anni umalt puult väiko palakõsõ ka' vasta.

Obinitsa joudõh mi mõista-as arvadagi', õt meid nii uhkõlt võõdas seto lauluga' vasta. Mokornulga leelokoori laulunaisi laulu' tei' mi nädälivaihtusõ ilolitsõs. Kõik tuu aig, ku mi olli Setomaal, oll tunda' külälislahkust ja kuuhtegemisõ hüvvämiilt. Mi sai tutvast seto kultuuriluuga', opõ selges kohaligu' tandsusammu' ja sai maitsa' kodotsit süüke.

Kuljus ümbre Mokornulga leelokoori. *Eräkogo pilt*

Aiťumma, Mehiläse Margit ja Mokornulga leelokoori naase', õt ti meid nii höste vasta võtit ja mi tandsjilõ säntse miildejäävä nädälivaihtusõ kõrraldi'.

Ḱauk Setomaalõ oll üts jago mi juubõlihuuaost, mia saa läbi kontsertetendüsega' „Hetk" 16. novembril Alexela kontserdimajah.

Tulõ' tähistä' miika' ja saami' kokko jo pia!

KUZNETSOVA MARINA

kaema sõnapereh. Kilstakõisi seto sõnaraamatust

Õdagumeresoomõ keele' omma' nii-üteldä' väega vormirikka'. Näütüses om mi keelih nimisõnol pallõ käändit, tegosõnol om vormõ viil inäp, nii 40–50 ümbre.

Sõnno tähendüisi saa lihtsähe muuta' tulõtamisõga'. Tuu tähendäs, et ütele samalõ sõnatüvele esisugumaidsi lõppõ mano pandminõ „sünnütäs" tõisi tähendüisiga vahtsit sõnno. Tegosõna tüvest saa tetä' nimisõnno ni vastapiteh.

Seto keeleh om hoidunu' mitmit tulõtuslõppõ, miä' omma' Eesti riigikeeleh joba unõhtõt. Ütś sääntsit om tegosõnno *hut-*, *hüt*-lõpp, miä and n-ü hariligulõ tegosõnalõ säändse tähendüse, et midägi tetäs vai juhtu õnnõ kõrrakasõst vai äkitsellä'. Vasta eesti kiilt tarvitõdas seto keeleh iks väega sagõhõhõ tegosõnno *ele-* ni *õlõ*-tulõtisi ja viil naidõ liittulõtisi.

Näütüses ma kai, et eesti keele seletäväh sõnaraamatuh om õnnõ 15 *skelema*-tulõtist ja naist viie mano om viil kirotõt, et naid tarvitõdas harva. Seto sõnaraamadu andmõbaasih om meil parhilla 19 *skelemä*-sõnna (nt *käänäskelemä, köhäskelemä* jt) ni 43 *skõlõma*-sõnna (nt *istuskõlõma, sataskõlõma* jt), tuu tege kokko 62.

Ütest sõnatüvest saa tulõtuslõppõga' tetä' küländ hüä kimbu sõnno. Śoovoori tuu seto sõnaraamatust näütes üte sõnaperre: tegosõna *kaema* ni śoo tulõtisõ', mink siäh om tegosõnno, tegijide ni tegemiisi nimetüisi.

SAARÕ EVA
Seto sõnaraamadu tüüpargi juht

.kaehama *v* <.kaehtaq, .kaeha> , **.kaehtama** <.kaehtaq, .kaehta>

1. kaetama ▪ *.kaehtaja .kaehas ni jäät .haigõs* kurja silmaga inimene kaetab ja jääd haigeks; *ku ar .kaehtõdas, sis väriset, .külmät* kui ära kaetatakse, siis värised, külmetad; *tõõnõ .kaehtas ar lehmä, saa kadõhus, sis arsť sobi .suulõ pääle, vii pääle* keegi kaetab lehma ära, tuleb nõidus, siis posija posib soola peale, vee peale. Vrd kadõhtama, .kaehama, .kaehutma

2. silmama, korraks vaatama ▪ *käänähť .ümbre, kaehť mullõ .otsa ne lätś mineket* P keeras end äkki ümber, vaatas mulle korraks otsa ja tegi minekut. Vrd .kaehutma

.kaehtaja *adj s* <.kaehtaja, .kaehtajat ~ .kaehtajja> kaetaja, kurja silmaga inimene ▪ *tuud paabat .peeti küläh .kaehtajas* toda eite peeti külas kurja silmaga inimeseks; *.kaehtaja ineminõ, kui timä kaess, nii saa kadõhus* kurja silmaga inimene, kui ta vaatab, siis tekib kaetus

.kaehtus *s* <.kaehtusõ, .kaehtust> kaetus, kaetamine ▪ *.kaehtusõ-ruuht olõ_õi määnestegi* ei ole mingit kaetamiserohtu (kaetuse tõrjeks). Vrd imehüs

.kaehutma *v* <.kaehuttaq, .kaehuda ~ .kaehuta>

1. kaetama ▪ *ärq .kaehuť mu eläjäq, vana halv* kaetas mu loomad ära, kurivaim. Vrd kadõhtama, .kaehama, .kaehtama

2. äkki, korraks vaatama, pilku heitma ▪ *.kaehuť kõrra .taadõ vaatas korraks selja taha; .kaehudaq no mu pääle, hotś üle kura olagiq!* vaata mind korrakski, kasvõi üle vasaku õla!; *lää ma .riihte, .kaehhuda, rehe aho kottal hirś palas väli tulõgaq* lähen ma rehte, korraga vaatan, reheahju kohal põleb palk lahtise leegiga. Vrd .kaehama

.kaehõlõma *v* <.kaehõllaq, .kaehõlõ> ringi vaatama ▪ *esi pääle saisaskõlli, saisaskõlli, .kaehõlli* (rahvalaulust) lisaks ise seisatas, seisatas, vaatas ringi

.kaeja *s* <.kaeja, .kaejat> vaataja, nägij ▪ *.kaejaq tulõvaq inne, sajarahvas tulõ peräh* (pealt) vaatajad tulevad enne, pulmarahvas tuleb järel || **.kaartõ .kaeja** kaartide järgi ennustaja, kaardipanija || **käe pääle .kaeja** käejoonte järgi ennustaja ▪ *käe pääle .kaejaq .ütleseq pallõ .õigut* käejoonte järgi ennustajad ütlevad palju tõtt || **vii pääle .kaeja** vee pealt ennustaja ▪ *vii pääle .kaeja tiid ar .varguisi ja .kõiki* vee pealt ennustaja teab ära vargused ja kõik [muu]

.kaejatsilinõ *s* <.kaejatsilisõ, .kaejatsilist> , **.kaejetsiline** P <.kaejetsilise, .kaejetsilist> katsikuline ▪ *.kaejetsiliste helü oll´ jo .vällä kuuldaq* P katsikuliste hääl oli juba välja kuulda

.kaejatsiq *pl s* <.kaejatsi, kae.jatsi> , **.kaejetsiq** P <.kaejetsi, kae.jetsi> katsikud, nurganaise külastus ▪ *vaja .kaejatsilõ minnäq, õks inne .ristmiist kõiḱ käävä̮q .kaejatsil ärq* vaja katsikule minna, ikka enne ristimist käivad kõik katsikul ära; *piirakut viiä_s .kaejatsillõ, et sõs koolõs latś ärq* pirukat katsikule ei viidud, et muidu sureb laps ära; *edimäne .kaejatsi naane kutsutas .ristjätsi lavvalõ* esimene naiskatsikuline kutsutakse ristsetelauda

kaeḱ *s* <.kaeki, .kaekit>

1. väljanägemine, välimus ▪ *.kaekist om, õt saa .vihma* paistab, nagu oleks vihm tulekul; *.kaekist kui .hiitäs ullist, nigu ulli .näogaq .hiitäs* välimuselt paistab lollike, justkui rumala näoga paistab

2. vaatamine ▪ *näiol .olle huul´ hobõsõst, kaeḱ kaara.süüjäst* (rahvalaulust) neiu kandis hoolt hobuse eest, vaatas kaerasööja järele; *om iks hüä ime meelest, kallis ime .kaekist* (rahvalaulust) [laps] on hea ema meelest, kallis ema silma läbi

.kaelõma *v* <.kaeldaq, .kaelõ> (ringi) vahtima ▪ *ar ti .kaelgu_iq, .kaegõq kirä pääle!* ärge vahtige ringi, vaadake kirjatöö peale! (õpetaja lastele); *.kaelõt ütele poolõ, tõõsõlõ poolõ, nakas oppaja tõrõlõma* [kui] vahid ühele poole, teisele poole, hakkab õpetaja tõrelema. Vrd .kaeskõlõma

.kaema *v* <kaiaq, kae>

1. vaatama ▪ *.kaegõq kõiḱ, saja tulõ* vaadake kõik, pulm tuleb; *.õigõ mul vaja sinno kaiaq* õige mul vaja sind vaadata || **ette .kaema** ette vaatama, ettevaatlik olema || **.joudu .kaema** jõudu katsuma || **kaďah ~ kadäh** näe, vaat siin || **kagoh** ennäe, vaat kus || **kaŕa|maad .kaema** karjamaad vaatama (pulmade 2. päeva rituaal) ▪ *vakanaasõq käveq kaŕamaad .kaemah, käveq .kohki, jõiõq .viina* PILTL mõrsja suguvõsa naised käisid „karjamaad kaemas", käisid kuskil, jõid viina || **kaśah ~ kasäh** vaat siin || **koto .kaema** kodu vaatama (pruudipoolsed sugulased) ▪ *kosilasõ poolõ tulõvaq koto .kaema, kas om mink mano andaq, kas om tuud varanduist, .minkast kõnõldi* kosilase juurde tulevad kodu vaatama, kas on [pruuti] millegi juurde anda, kas on toda varandust, millest räägiti || **.mõrsjit .kaema** pulmakutsujaid vaatama ▪ *tulliq kõiḱ noid .mõrsjit .kaema* I tulid kõik neid pulmakutsujaid [pruuti pruutneitsitega] vaatama || **peräh .kaema ~ .perrä .kaema** valvama, järele vaatama || **üle .kaema** kontrollima

2. käejoonte, kaartide jm järgi ennustama ▪ *kätt .kaetas, kes nuuq .tundjaq ommaq, käe pääle .kaejaq, targaq* käe järgi ennustatakse, kes nood tundjad on, käevaatajad, targad

3. järele v üle vaatama ▪ *.tohtri kaess arq, and tähe* arst vaatab üle, annab retsepti

4. katsuma, proovima ▪ *meheq .tahtvaq .joudu kaiaq* mehed tahavad jõudu katsuda; *kaeq no kui minemä .naadaq!* katsu nüüd kuidagi minema hakata! Vrd potatama, .pruuṁma, põtatama

5. hankima, muretsema ▪ *vaja .vahtsõnõ kirvõś kaiaq, vanal lätś silm´ .lahke* P tarvis uus kirves muretseda, vanal läks silm lõhki; *veli jäi viie latsõgaq läsäst, vaja .vahtsõnõ naane kaiaq* P vend jäi viie lapsega leseks, vaja uus naine vaadata

.kaeskõlõma *v* <.kaeskõllaq, .kaeskõlõ> (ringi) vahtima ▪ *.kaeskõlõs kõigi pooli* vahib igale poole; *.kaeskõlgu_iq nii!* ära vahi niimoodi ringi! Vrd .kaelõma

Seletüses

- *adj* – umahussõna, *pl* – õnnõ mitmusõs tarvitõdav sõna, *pron* – asõsõna, *s* – nimisõna, *v* – tegosõna.
- Suur P näütäs põhaseto kiilt, I näütäs hummoguseto kiilt. Punktikõnõ sõna iih näütäs kolmadat väldet. Tagaeitüs om sõnaraamatuh sõnaga' köüdet alakriipsukõsõga'. Võtkõ' hääs vai pankõ' pahas, a sõnaraamatuh om vaia õks ka mitmust ja muid sõnavormõ selgehe märki', selle tarvitami ka *q*-tähte.
- Seto sõnaraamatut säätäs kokko Tarto Ülikooli ni Eesti Keele Instituudi ütidse tüüpargiga'. Sõnaraamadu kokkosäädmise man omma' ola ala pandnu' ka haridus- ja tiidüsministeeriüm ni kultuuriministeeriüm Setomaa perimüskultuuri toetusmeetmest.

KUNINGA SÕNOLISÕ LAUL

Naka kitmä ma kokakõisi

Naka kitmä ma kokakõisi,
sõsarit naka avvustama.
Naka-i petmä ma, naka-i kitmä,
võlssma kuiki- ma -võrrakõsõ,
viländ õigõt om kõnõlda'.
Jovva-i kõkkõ ar kõnõlda',
maŕakõnõ ma manitsõlla'.
Setomaalt tulli kolmi sõsard,
Hõrna hõimu latsõkõsõ'.
Üts oll´ nopõ näpotüüle,
tõõnõ tark oll´ talotüüle,
kolmas kimmäs oll´ küdsäjä.
Rahvas kolgah sõs kõnõli,
rahvas alõvih arodi,
mille virve' omma' virgakõsõ',
noorigu' nii nopõkõsõ'.
Olli esel näil uiboaida,
maamal matal´ maŕapuuaida,
käve' tsirgu' sääl magamahe,
jäness jalgu sääl puhkamahe –
võti' siibo' nä tsirgu käestä,
võti' jala' nä jäneseltä!
Saie' tsirgu- näil -siibokõsõ',
saie' jala' näil jänesitsõ'.
Üle veere saiva' virvekese',
üle kolga saiva' kokakõsõ'.
Läpe-s üüd küll nä magada',
läpe-s pitä' nä pikkä unda.
Joostõh lätsi', kõõ joostõh tulli',
pühe' tarrõ nä tandsõnna,
kasõ' lauda nä laulõnna.
Ku nä keeri' kirmaskihe,
ku õks lasi' nä laado päälle,
joosi iih näil iloregi,
takah tandsõ naarusaani.
Pehme' olli' näil piiragu',
maitsva' olli' makõsöögi',
hüä' olli' kõik hõrgutisõ'.
Sada mano tull´ näil saisijata,
tuhat mano tull´ tundijata.
Müüdä lätsi mito aigo,
mitu suurta suvõkõista.
Löüdse' kodo nä Lüllemäele,
kinä Karula kingo päälle.
Panni' sõrmõ' nä sõudõmahe,
käpe' käe' panni' käümähe.
Kõllatsõ teivä' kohvipaiga,
rikkamehe' restorani.
Säänest süüki olõ-i inne nättü',
säänest maiku maidsõdugi'.
Säänest olõ-i süüdü Setomaalla,
olõ-i maidsõt Maaŕamaalla.
Lavval omma' säksasöögi',
livva pääl omma' liinasöögi',
panni pääl omma' provvasöögi'.
Aŕa mõtli ma umal meelel,
pääśo mõtli umal päällä:
omma' söögi' vast Soomõmaalta,
saiajahu Saksamaalta,
lihalivva' Leedumaalta?

Kolm sõsard. *Vaikmaa Maarja pilt*

Śoost ma kõrralda kõnõli,
jutu aie ilmaśalda.
Söögi' olõ-i Soomõmaalta,
saiajahu Saksamaalta,
lihalivva' Leedumaalta.
Uma' lamba' omma' lauda takah,
uma' põrkna' pindre päällä,
uma' ubina' uiboaiah.
Süüki tulõ näil süämestä,
maiku tulõ maamakõsõlt,
hellä hõimu hinge päältä,
lahkõ hõimu lavva takast.
Selle rahvas kõik kokko tulõ,
selle hulka om ussõtakah.
Selle sada uut sissekutsmist,
selle tuhat taht tarrõ tulla'.
Maitsva' omma' kõik makõsöögi',
suuperrä soolatsõsöögi',
ladusa' omma' lihasöögi'.
Toda mõista-s mi mõtõldagi',
ammu' mõista-s mi arvadagi'.
Sõna viidi suurdõ liina,
anti tiidä' amõtmiihil,
kirotõdi kriitikillõ.
Aŕa maidsi' nä sõsara söögi',
Hõrna hõimu hõrgutisõ'.
Ülti süük om pervõi sorti,
üleilma nummõr ütsi!
Oo, mu süämesõsarakõsõ',
oo, mu hinge- ti -hõimlasõ'!
Olõm' sõnol mi sõsarõ',
laulul üte mi ime latsõ'.
Tubli sait ti tunnustusõ,
üleilma ülistusõ.
Michelini sait märgikese,
tähtsä sait ti tähekese.
Korgõ sait ti kotsõ pääle,
uhkidõ küll otsa pääle.
Kõik sai mi meeltä piti,
mi essä ihatut piti.
Ti toitu tahetassõ,
ti illo ihatassõ.
Ti tarkust tunnustadas,
ti kimmüst kitetässe.
Śoost om mulgi meeli hüä,
meeli hüä, keeli kerge.
Uhkõmb om ku unõh nätä',
suurõmb viil ku süämest suuvi'!

VALGU MEEL,
14.06.2024

Perräuigõ lauluimä Ülendi Lindalõ

NASSARI ELVI

Linda sündü 3. juunil 1936 Tallinah. Timä vanõmba' tulli' ar' Setomaalt liina, kuna vanaimä Vabarna Anne talo oll´ väigokõnõ, kõigilõ jakku-us ruumi, a nuur pereh tahtsõ õks umaette ello. Linda esä Vabarna Vasśo oll´ perreh kolmas lats, inne timmä oll´ perrehe sündünü kats tütärd. Linda imä, Sagorja küläh sündünü Kiho Varvara (Varu) oll´ suur sõnolinõ, käve eestiaol Vabarna Anne ja mehesõsarõ Vabarna Matrjonaga (Maťoga) eiski Helsingih esinemäh.

Tallinah eleti Lasnamäe algusõh Võidujooksu huulitsah majah nummõr 11 (parhillatsõl aol om tuu kotus suurõ autotii all). Maja üteh otsah elli peremiis, tõõsõh Linda ummi vanõmbidõ ja noorõmba sõsarõ Leidaga. Ku sõda pääle nakaś, läts pereh katõ väiko latsõga ar' Setomaalõ sõapakko.

Rassõ kooliaig

Elämä naati Popovitsa küläh, kohe esä ehiť peräst umalõ perrele maja. Kuuli nakaś Linda käümä Verskahe, kohe tull´ kävvü' jalaga – viis kilomeetrit edesi ni tagasi. Veiga kõva külmäga vei esä latsõkõsõ kuuli hobõsõga. Oll´ sõa aig, elo oll´ vaenõ. Jalah olli' koolilatsõl tsuvvakõsõ', hämme ilmaga kaloski', a nuu' jäie' väikost. Vahtsit kummikängitsit olõ-õs osta', kaloskidõh jala' õkva halludi' – „käve ja iki", om Linda kõnõlnu. Õigit rõivitki tüdrokukõsõl olõ-õs, kolmandah klassih läts kuuli imä pal´toga, miä oll´ Tallinah elämisõ aigu ostõt. Veiga apar oll´ tuu koolilatsõ säläh, a midägi olõ-õs tetä', saa-as külmädä'. Süvvä' õks oll´, a voolú olõ-õs võtta'. Munnõgi saiõ' latsõ' jao peräst, kalhoosilõ pidi jo liha, piimä ja muna' normist viimä.

Ütevoori kinke imä noorõmbalõ sõsarõlõ Leidalõ sünnüpäävästmuna, tõõsõ sai Linda. Tuust kingtüsest oll´ nii hüä miil, õt jäi kogo elost miilde. Koolih läts tütrikukõsõl hõste, meelehpidäminõ oll´ kimmäs. Koolioppajast oll´ tuul aol nuur Hirsigu Veera, kinkõst Linda kõnõli peräst õnnõ hüvvä. Ütevoori lasḱ üts koolioppaja latsil kõnõlda', kiä kost peri om, koh sündünü, koh eläs. Ku Linda kõrd tuleḱ, sis üteḱ, õt elä küläh, a sündünü olõ Tallinah. Tõõsõ' latsõ' pööri' ümbre kaema, usu-us sukugi. Oppaja vil nõuď, õt kas sa tõõmeeli kõnõlõt – kõik tõõsõ' latsõ' olli' jo küllih sündünü'.

Tüüpõli

Pääle Verska koolih säitsme klassi lõpõtamist tull´ tüüle minnä'. Esä oll´ aet kolhoosi, sääl tull´ normipäivi tetä' ja nii käve tütär sis vahel sinnä' ka esä iist. Õgasugu tüüvaiva tull´ nätä': kävvü' põllutöiel, niitjidõ takah rüävihkõ kokko köütä', rabah turvast lõigada'. Kõiki meestetöidki tull´ pääle kündmisõ tetä'. Joudu pidi pal´lo olõma, 16-aaśtakanõ tütrikukõnõ pidi ka rehepessümassina kol´ost vilja alla laskma. Palgast massõti tuulaiga, 1950ndidõ algusõh õnnõ kopkit. Ütevoori oll´ tasost vai preemiast kinohkäük. Näüdäti vilmi tsiatalitajast ja lambakaŕusõst, kuis nimä' Moskvah suurõl välläneütüsel kokko saiõ' ja kuis sis vinne tütrik ni lõunamaa tśura tõõnõtõist armastama naksi'.

Pääle kalhoositüü oll´ ka esäl api vaia, poigi jo olõ-õs ja nii tull´ vanõmbal tütrel kävvü' puid lõikamah, hako kuppu köütmäh, kotoh ahopuidki lahkmah. Tüüd Linda pelgä-äs, tüülinõ oll´ tä joba latsõst pääle. Ütevoori oll´ imä kotoh leeväkohetusõ nõsõma pandnu, a kohegi lännü, kost jovva-as nii aiksahe tagasi (õga sis määndsit bussõ käü-üs). Latsõiälinõ Linda näkḱ, õt kohetus nakas üle veere ajama, ahigi nakas ar' küttümä. Tekḱ sis eis' leeväpätsi' valmist ni küdsi ar'. Imä, ku kodo jouď, kitť tütrekõist, õt tuu ni höste toimõ sai. Leib sai hüä, õnnõ pätsi' olli' alt tuhadsõ' – vet ahopõrmandu unõhť pühkmäldä.

Saaja´ Setomaal

Linda oll´ illoś ja jovvulinõ tütrik. Timä jäi silmä sama külä tśuralõ Ülendi Kollilõ (Nikolai), kiä oll´ ütesä aaśtakka vanõmb. Rigistriirminõ oll´ 1. augustil 1956. aaśtagal Verska külänõukogoh, laulatus 15. septembril Verska keŕkoh. Rigistriirmisõl olli' tunnistajast vil külänõukogo esimiis Puhmu Jaan, kiä tõi kingtüsest suurõ lillikimbo, ja sekretäär.

Meheveli, kiä oll´ kalhoosih brigadiir, lasḱ saata' nuurpaarilõ kodominekist veoauto, sis pia-as jalaga minemä. Joba pääle aamõtlikku paari pandmist tull´ alosta' kutsmah käümist Tońah ja Popovitsah. Kumardamisõ iist anti teno ja kukkipallo rahha kah. Saajapäävä tull´ niisamatõ kumarda' ja hähätä'. Vakapäävä kumardõdi kosilasõ hõimulõ järgepite, kõkõ inne meheimäle (meheesä oll´ koolnu), sis kolmõlõ velele ja velenaasele ni kogo hõimulõ.

Andõgi oll´ vaia pallo anda', meheimä ja mehevele' saiõ' seto hammõ', velenaane päävätеki. Meheimä sai vil ka vatiteki. Tuu ostmisõst käve Linda Leningraadih uguritsu möömäh, õt rahha saia'. Minni pidi jo vahtsõhe kodo tuuma pal´lo pridanat, pääle rõividõ vil põrmandutekke ni aknakardinit ni vil pridanalehmä! Eläjäle oll´ sarvi vaihõlõ köüdet illoś otsapilodõga tiranik. Aig oll´ vaenõ ni keŕkohe tull´ laulatama minnä' unotütre käest lainat kleidiga. Katõ kodo vahet oll´ õnnõ puul kilomeetrit, saajarahvas läts jalaga, nuurpaar viidi hobõsõga. Linda mälehť vil, õt ku tälle liṅk päähä köüdeti, sis timä imäkene oll´ meeleliigtusõst õkva ikma naanu – nii illoś oll´ noorḱ seto rõivih. Linda kõnõli kah, õt nuu' kossa' ja päävüüga kinni köüdet liṅk veiga pitsidi' pääd, a' halu tull´ ar kannahta'.

Elo Tallinah

Noorõ perre ütine elo nakaś pääle Tallinah. Elo-olo oll´ tuul aol rassõ, suurdõ liina oll´ küllist rahvast mano tulnu, elopaiku haaru-us. Linda kõnõli, õt ellä' tull´ algusõh säändseh aamõdikorterih, koh abielopaariga üteh tarõh elli vil ka kats poissmiist. Kukkimuudu saadi ar' eräle kortinahe. 1957. aaśtaga sügüse sündü nuurpaari edimäne lats, poig Toivo. Tõõsõna sündü perrehe poig Väino ja kõkõ perämätsenä tütär Ege. Kõigist näist saiõ' tüülitsõ' ja hoolõlitsõ' inemisõ'.

Tallinah oll´ Linda mitmõh aamõtih, pikembät aigu Floora kündlevabrikoh, viimäte läts pensi pääle Tallina hipodroomilt. Kadonul oll´ pallo sõpru ja hüvvi tutvit, hõste sai timä läbi nii Setomaa ku pääliina setodõga. Timä poolõ kääuti kośtma ja ilotamma, söögilaud oll´ täüs hüvvä ni parembat. Veiga hüä' ja kohela' olli' sepäga tett kohetusõst pliini' ni maasla seeh küdset lihapiiragu'.

Lindal oll´ veiga hüä nal´asuun ja naarulinõ olõk. Ku vaia, aviť põduravõitu naabrinaisi, olkõ' nuu' sis eestläse' vai vindläse'. Ku täl sünnüpäiv oll´, sis oll´ õnnõsuuvjit-kõlistajit päält poolõsaa inemisõ. Täl oll´ hüä meelehpidäminõ ja jätä-äs eis' kah kunagi õnnõsoovilda. Küüsse vahel mu käestki üle, õt kas sa tuud vai tuud jo olõt sünnüpääväl meeleh pidänü. Nigu õigõ seto naane vanal aolgi, tekḱ Lindagi pallo ilosat käsitüüd. Õgal timä sõbral vai sugulasõl om kotoh mõni kadonu koet vai pilotõt suka-, kinda- vai sussipaar.

Kimmäs leelolaulja

Lindal oll´ hüä ja kimmäs lauluhelü ja veiga hüä helü välläkullõminõ (muusigalinõ kuulminõ). Nigu iihpuul kirotõt, oll´ timä esä puult vanaimä kuulus laulja Vabarna Anne. Veiga hüä sõnolinõ oll´ Linda jutu perrä ka

Ülendi Linda 2010. aaśtagal. *Eräkogo pilt*

Kurrakätt tõõnõ Vabarna Anne, timäst järgmäne tütär Maťo ja Linda imä Varu 1931. aaśtagal Helsinkih. *Eräkogo pilt*

imä Varu, kedä kutsti Setomaad pite pulmakaasitajana laulma. Esä Vasśo oll´ jälki kimmäs pillimiis. Anne-vanaimäl oll´ nelli poiga, Linda esä oll´ nuist kõkõ vanõmb, ja kõik puja' mänge' pilli. Kadonukõnõ üteḱ mullõ ütevoori, õt tä om veiga kahetsõnu, õt imä laula miilde jätä-äs, õt sis oll´ tä vil nuur ni seto leelo vasta olõ-õs suurt huvvi. Üte imä laulu Linda siski mõistsõ, mia nakaś pääle sõnnoga „vanapoiss ku ärä kuuli". Tuud nal´alistõ sõnnoga laulu opaś tä ka noorõmbilõ lauljilõ.

Sõsarõ leeloparki nakaś Linda laulma käümä 1996. aaśtakast, pia 50-aaśtakatsõna. Timmä kutsõ Sepämäe Anne ütele leelopargi peolõ ja sääl sis sai tutvast Mäevälä Sulõviga, kiä kutsõ laulma. Hallõ oll´ õnnõ tuust, õt varahampa lää-äs, niivõrd miildü. Lauluparki kutś Linda laulma ka uma tsidśa Leida, kiä mõisť veiga kimmähe killõt laulta'. Ka Leida kats tütärd võeti laulma. Leelopargiga kääuti kavvõh ja sõidõti pikä' sõidu'. Mälehtä 2001. aaśtaga Krimmih käümist, tuu oll´ mu edimäne pikemb sõit Sõsarõ leelopargiga. Linda ja Leida olli' kah. Sis oll´ tuu kokkosaaminõ pühendet eestläiste vällärändämisõ 140. aaśtagapääväle, üteh sõiť pallo eesti kultuuriinemiisi.

Üteh uma sõsarõga lauḷ Linda jo latsõst pääle. Tuul aol oll´ küläh pallo nuuri, kokko tulti neläpäävä-, puulpühävai pühäpääväõdagidõ. Laulõti eesti ja vinne laula, laulõti sõast, noorusõst ja armastusõst. Nuu' laulu' olli' kadonul kõik vanah iähki pääluu seeh ja tõõnõkõrd, ku Seto kuningriigi pääväle sõidi, sis võidsõ Linda laulta' Tallinast kooni' Setomaani. Tagasitii pääl niisamatõ – seto leelot, eesti laula, eesti- ja vinnekiilsit tśortsilaula. Ütski laul tõistvuuri õs kõrdu'. Leelosõna' tulli' kadonul loohvkahe vällä, kukki tä eis' arvaś tasatsõlt, õt sõnolisõna oll´ kehväkene – pidi laulusõnno inne tükk aigu vällä märkmä. A tuu näütäs tuud, õt tä piä-äs hinnäs suurõlitsõst. 2011. aaśtagal sai timä ka Seto kuningriigi sõnolisõ avvupaprõ, ku tull´ laulta' miihi ni naisi elost.

Lahkõ lauluoppaja

Linda ütle-es kunagi abist ar'. Timäga tei mi Tallinah vabaõhumuuseumih edimäist vuuri (2010) talsipühhi pidämist, mia oll´ üteh krõstotamisõga ja kerigulaulaga. Tuud peetäs muuseumih õga aaśtak śooni aoni noorõmbidõ inemistõ puult. Olõmi Lindaga laulnu' üteh lihavõõtõpraasnikõl, mihklipääväl, seto talo vallalõtegemisõl. Muuseumih olõmi Linda ja Tubli Olliga tennü' ka Orasõ Janika palvõl seto tüü- ja hällülaulõ ettelaulmist tiatri- ja muusigaakadeemia perimuslaulu eriala tudengidõlõ. Miika olli' edimätsel kõrral (2011) üteh laulmah üliopilasõ' Kalkuna Mari ja esä Sakarias (Jaan J. Leppik).

Mitmit aaśtakkõ kävemi Lindaga kõrdapite eri Harjomaa koolõh latsilõ seto laulu oppamah ja seto kumbist kõnõlõmah. Linda lauḷ mi leelopargih kooni' 2018. aaśtakani. Tooni aoni olõ-õs mul vedosnikana määnestki murõht, kiä laul ja kuis vällä tulõ, vet Linda mõistsõ ja tahtsõ laulta' õgal puul ni õgal aol, kunagi tä essü-üs ja võtť õigõ korgusõ. Timäle oll´ kõigil hüä perrä laulta'. Ummi laulusõnno keelä-äs timä kunagi noorõmbilõ lauljilõ edesi opada'. Teno Lindalõ sai ma hüäst sõbrast timä langu (mehe velenaase) Kullimaa Annega. Ütevoori laulimi kolmõkõsi Verskah Anne puul: Linda ni Anne ütli' kõrdapite iist, ma ütli killõt. Võti laulmisõ lindi pääle ja peräst mi leelopargih kiäki suta-as usku', õt laulva' õnnõ kol' naist – nii kimmä' olli' näide helü'. Olgu jumalaperi näide katõ seto leelonaase hing.

Elokõnõ sai otsa

Kadonu elli pikä elo, joudsõ vil ar uuta' uma 88. sünnüpäävä, mia oll´ 3. juunil. A tuu oll´ joba haigõmajah. Lindal oll´ hüä miil, õt timmä sünnüpääväl meeleh peeti, a vasta kõnõlda' oll´ joba veiga rassõ. Kuuligi Paldiski maantii haigõmajah järgmäne päiv pääle umma sünnüpäivä, sis 4. juunil. Kadonukõnõ matõti Liiva kalmõaida uma ülä ja edimätse puja kõrvalõ. Süämest tulõva ar'saatmisõ teenstüse pidi timä opilanõ esä Sakarias. Rahvast oll´ ar' saatma tulnu pallo, lillikrandsi' taha-as kääpä pääle ar mahada'. Sõsarõ leelopargi naase' lauli' perräuikõ, üteh lauḷ ka sugulanõ Sarvõ Õie uma sõsarõga.

Kõik oll´ Lindal jo inne kuulmist läbi mõtõld ni valmist pant. Kiräh oll´, õt määne kleit sälgä ni määne luulõtus kalmu pääl vai leinalavvah rahvalõ lukõ'. Kadonul oll´ kokko kol' last, kol' latsõlast ja kol' latsõlatsõlast, kiä' jäävä' tedä takah ikma. Neläkümne päävä hingemälehtüs peetäs Lindalõ Tallina Essändämuutmisõ keŕkoh 7. juuli hummogu, vanal jaanipääväl. Olõsi' illoś, ku lauluimä latsõlatsõlõ pandasi' mälestüskünnel palama ka Verska keŕkoh.

Lõpusõna' laulust, midä laulimi kääpä pääl: Lindakõnõ, sa lillikõnõ/mi õks suuri sõbrakõnõ/ liita' ar tulõ sinno liivakohe/unõhta' ar unõ undsõhe/ a' laulu' su jäävä' meele laulta'/ edo-ks sõna' meil eloh hoita'.

„Jummal, anna' hinge hüvvä paika!" üteḱ Kuremäe Anni, Linda sõbrakõnõ, ku kuuld´ tuust kurvast sõnomist. Tuu vana ütlemisõga lõpõdagi śoo perräuikõ.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,
tel 5656 9079, e-post: kauksiylle@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Järvelilli Rein,
tel 504 6423, e-post: rein.jarvelill@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Õiõ
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit
Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Õiõ, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriöö Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.
Trükjä: Printall AS
Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.
KAASTÜÜ' saata': kauksiylle@gmail.com
vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': rein.jarvelill@setomaa.ee
Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.
Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Setomaa
Vahtsõt Vallah

VALLA UUDISED

Juuni 2024
Nr 6 (415)

SETOMAA VALLAVALITSUS ▪ Pikk tn 12, Värska, Setomaa vald, Võru maakond, 64001 ▪ Tel 796 4733 ▪ e-post: vald@setomaa.ee

Värska Gümnaasiumi lõpetajad koos klassijuhatajaga. *Foto: Einar Raudkepp*

Värska Gümnaasiumi 9. klassi lõpetajad koos klassijuhatajaga. *Foto: Reigo Teervalt*

Meremäe Kooli lõpetajad koos õpetajatega. *Foto: Sigre Andreson*

Mikitamäe Kooli lõpetajad koos klassijuhatajaga. *Foto: Elis Mets*

Setomaa valla koolides toimusid lõpuaktused

Setomaa valla koolides tähistati juuni teises pooles kooliaasta lõppu pidulike lõpuaktustega. Lõpetajad, nende pered ja õpetajad kogunesid, et üheskoos tähistada haridusteel saavutatud olulist verstaposti.

REIN JÄRVELILL

Värska Gümnaasiumis toimus nii 9. kui ka 12. klassi lõpetajate lõpuaktus 21. juunil Värska Kultuurimajas. 9. klassi klassijuhataja Helena Elgindy juhendamisel lõpetas kooli 7 õpilast. 12. klassi klassijuhataja Liina Palu saatis Värska Gümnaasiumi 67. lennule 10 õpilast, kellest kaks lõpetas hõbemedaliga.

Mikitamäe Kooli lõpetas tänavu seitse õpilast, keda juhendas klassijuhataja Tiiu Laan. Ka nende lõpupidu toimus 21. juunil.

Meremäe Koolis tähistati koolilõppu veidi varem, 15. juunil. Klassijuhataja Maiden Paljak hoolitses kolme lõpetaja eest, kes said lõpuaktusel kätte oma lõputunnistused.

Kõik lõpuaktused olid täis rõõmu, pidulikkust ja tänusõnu. Õpetajad tunnustasid lõpetajaid nende saavutuste eest ja julgustasid neid astuma järgmisi samme oma eluteel. Pered ja sõbrad jagasid õnnesoove ning tähistasid üheskoos noorte olulist saavutust.

Palju õnne kõigile lõpetajatele ja edu edaspidiseks!

Vahvad pidustused Värska Lasteaias

SANNA SAARESTIK
Värska Lasteaia direktor

Värska Lasteaia lõpupidu. *Foto: Reigo Teervalt*

Tegusad kevadkuud on läbi saanud ning juuni on käes. Aprill oli südamekuu ning selle puhul korraldasime õuesõppenädala. Rääkisime rattasõiduohutusest, toimusid hommikuvõimlemised ja kasutati Saatse muuseumi õuesõppeprogrammi. Lisaks toimus nädala selgroo murdmiseks ühine orienteerumine vanematega.

30. aprillil eksisid Värska Lasteaia õuele ära nõiad, võlurid ja draakon. Enne Blocksbergi mäele lendamist tantsiti koos vahvaid tantse, võluti komme ning lennati luuaga. Pidu oli meeldejääv ning loodame, et ka uuel aastal leiavad sarnased tegelased tee meie lasteaeda.

Koolieelikud osalesid terve aasta jooksul projekti „Tunnen, tean, oskan“ tegevustes. Projekt lõppes ohutusüritusega Võru staadionil. Mai lõpus esinesid Värska Lasteaia koolieelikud eakate ülikooli lõpupeol ja juba järgmisel päeval toimus nende enda lõpupidu. Sel aastal lõpetas Värska Lasteaia 14 koolieelikut, kes on valmis enda elus avama uusi uksi ning tammuma põnevaid radu.

Kuigi tänavu oli lastekaitsepäev laupäeval, oli muuseum 31. mail valmistanud ette vahva ürituse, kus osalesid ka meie kolm rühma. Päev oli vahva ning sisutihe. Kuigi sõimerühm ei osalenud lastekaitsepäeval, võtsid nemad ette matka muuseumi juurde. Väikeste laste jaoks on loomade teema üks põnevamaid ja muuseumi juures on mõningaid loomi võimalik näha ja katsuda. Kõige rohkem põnevust pakkus lehm. Lapsed olid tublid ja pidasid hästi vastu.

Juuni alguses tähistasime lasteaia sünnipäeva veepeoga. Toimusid mitmed vahvad tegevused, näiteks sai proovida eri maitsega vett (sidrun, kurk, mesi, rabarber, jõhvikas jne), hiigelmullide tegemist ning jääkuuli purustamist, et kätte saada peidus olev varandus.

Kuigi varsti on ees ootamas puhkuste aeg, siis lasteaia personal valmistub uueks õppeaastaks ja tervitab peatselt liituvaid uusi rühmi Setomaa Lasteaia koosseisus.

Maakonna memme-taadi pidu peeti Värska lauluväljakul

MAARJA SAARINE
Setomaa Kultuurikeskuse juhataja

8. juunil kogunesid Võrumaa memmed-taadid esmakordselt Värska laululavale, et pidada maha üks hoogne ja kaasahaarav pidu. Võrumaa memme-taadi peo traditsioon on kestnud juba üle 30 aasta.

Pidu pealkirjaga „Oh aegu ammuseid“ tõi laululavale 23 kollektiivi nii umbes 250 peolisega üle terve maakonna. Laval astusid üles kapellid, laulukoorid ja tantsijad. Tantse lavastas Piret Varjund, muusikalise osa eest vastutasid Tiina Kadarpik ja Erja Arop ning lauljaid dirigeeris Valdur Helm.

Setomaale kohaselt algas pidu Seto hümniga ja ülemsootska Evelin Leima tervitusega. Kahetunnise kontserdi sisse mahtusid ka leelokoori Helmine etteaste ning Setomaa vallavanema Raul Kudre ja Võrumaa arenduskeskuse juhataja Tiit Tootsi sõnavõtud. Lisaks sai kuulda ka karmoškamängu. Peo vahetekstid olid pärit aastatetagustest ajalehtedest ning neid aitas ette kanda „uudisteankur“ Anneli Kirotar.

Aitäh kõigile osalejatele ja pealtvaatajatele! Ainult üheskoos saame luua imelisi pidusid.

Peoliste ühendjõud Värska lauluväljakul. *Foto: Harri A. Sundell*

Hariduslikult mitmekesine Setomaa!

Juunikuu ajaleht on tavapäraselt täis koolide lõpetajate infot ja samuti sellel aastal. Setomaa kolmes koolis lõpetavad põhikooli tublid ja asjalikud noored. Samuti saab öelda, et uuest õppeaastast ootab Setomaa koole põhimõtteline ümberkorraldus õppetöös. Setomaa haridust hakkab juhtima üks direktor kahes juriidilises koolis, milleks on Setomaa kool 1.–6. klassini ja Setomaa Gümnaasium 7.–12. klassini, ja neljas õppekohas. Lisaks Meremäe, Mikitamäe ja Värska koolimajadele alustab üks liitklass ka Obinitsas. See võib tõesti tunduda uskumatuna ja küsitavana, aga püüame enda umbes 225 õpilasele pakkuda väga mitmekesist haridust ja võimalusi ka nendele, kelle vanemad on leidnud, et praegune koolisüsteem ehk ei anna nende lastele piisavalt neid väärtusi, mida tähtsaks peetakse. See on kindlasti seto keel, pärimusõpe, õuesõppe suurem osakaal, isejuhtiv õppevorm ja ka koduõpe. Jah, Setomaa kool loob kutsuva koduõppeprogrammi ja me loodame, et seda võimalust pakkudes suudame õpilaste arvu kasvatada ka väljastpoolt valda tulijate arvelt. See et Setomaa koolis ja gümnaasiumis käib tulevikus rohkem lapsi, on valla üks prioriteetidest ja ka väljakutsetest.

Miks on üldse vaja koolisüsteemis midagi muuta? Kahjuks Setomaa elanike arv on siiski vähenemas ja koos sellega loomulikult ka laste arv. Täpselt samamoodi jätkates me kirjutame ise enda koolide või kooliastmete surmaotsusele alla. Vähegi uudiseid kuulav vallaelanik näeb ja kuuleb, milliseid hariduslikke reforme riik plaanib nii koolivõrgu kui rahastamise osas. Kui me jätkame tänases olukorras samamoodi, siis võiks ennustada paari põhikooliastme kadumist ja ka gümnaasiumiaste on meeletu surve all.

Oleme poolteist aastat hariduskoosolekuid pidanud ja jõudnud veendumusele, et me oleme julged, ühiselt tugevad ja võtame hariduse korralduse enda kätesse ning tõestame nii endale kui teistele, et hea õppekavaga, pädevate õpetajatega, aktiivse kogukonnaga ja ambitsioonikate eesmärkidega me ehitame üles Setomaa uue haridussüsteemi. See peab saama ka eeskujuks teistele kultuuripiirkondadele ja hajaasustuses paiknevatele kogukondadele.

Kinnitan ka selle üle, et ei vallavalitsuses ega kindlasti ka volikogus pole salaplaani erinevates piirkondades midagi kinni panna, vaid eesmärk on täiesti vastupidine: pakkuda kogu Setomaa vallas head kooliharidust!

Kirjutan ka teemast, mis mind isiklikult on väga puudutanud. Olen alustanud oma kooliteed Värska vanas koolimajas ja lõpetanud gümnaasiumi praeguses majas. Kõik meie pere liikmed on tihedalt seotud Värska Gümnaasiumiga kas läbi töö või õppimise. Olen koolis seitse aastat kehalise õpetaja ja aasta huvijuht olnud. See on jätkuvalt ka minu kool.

Praegu olen aga sellisel positsioonil, mis nõuab laiemat ettevaatamist ja vastutuse võtmist. Eelpool kirjeldasin lühidalt Setomaa hariduse tuleviku mudelit ja see on plaan, mida me koos peame ellu viima ning mitte vastanduma. Istudes Värska Gümnaasiumis laua taga ja nähes ainult selle kooli pilti, on vaateväli oluliselt ahtam ja pilt seetõttu ka lihtsam. Kooli nime teema on lõhestanud ja vastandanud kogukonda. Kellelgi jääb rusikas ikka taskusse ja kooliuuendus siin head starti ei saanud. Tahame me ju seda, et tulevikus õpiksid nii Meremäe, Värska kui Mikitamäe lapsed meie valla gümnaasiumis! Kui see eesmärk ei ole, siis võime juba praegu gümnaasiumiastme enda plaanist välja jätta ja lapsi Võrru, Tartu ja Räpina saata. Mina sellega nõus ei ole ja nagu öeldakse, et nimi ei riku meest. Tähtis on kooli sisu!

RAUL KUDRE,
vallavanem

Setomaa Vallavolikogu istung 30.05.2024

- Vallavanem Raul Kudre andis ülevaate vallavalitsuse tegevusest.
- Kinnitati Setomaa Vallavalitsuse 2023. aasta konsolideeritud majandusaasta aruanne.
- Arutati vallaelanike algatuse eelnõu „Mikitamäe Kooli tegevuse jätkumine lasteaed-põhikoolina“ – eelnõu vastuvõtmist otsusena toetas 2, vastu hääletas 12 volikogu liiget.
- Arutati vallaelanike algatuse eelnõu „Värska Gümnaasiumi nime säilimine“ – eelnõu vastuvõtmist otsusena toetas 3, vastu hääletas 11 volikogu liiget.
- Kehtestati Setomaa Lasteaia põhimäärus, Setomaa Kooli põhimäärus, Setomaa Gümnaasiumi põhimäärus.
- Kehtestati Setomaa valla haridusasutuste hoolekogude moodustamise kord ja töökord.
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu haridus- ja noorsookomisjoni koosseisu – komisjonist lahkus Lauri Mäesepp, komisjoni uueks liikmeks kinnitati Sigre Andreson.
- Algatati Setomaa valla arengukava muutmine aastateks 2024–2033, kinnitati eelnõu koostamise ajakava: arengukava, investeeringutekava ja eelarvestrateegia muutmise eelnõu koostamine 3. juunist 14. juulini, eelnõu avalik väljapanek valla veebilehel 22. juulist 4. augustini, avalik arutelu avaliku väljapaneku tulemuste ja ettepanekute arutamiseks 9. augustil kell 14 Värska Kultuurimajas, vallavalitsus esitab vallavolikogule kinnitamiseks arengukava, investeeringutekava ja eelarvestrateegia muutmise eelnõu hiljemalt 31. augustil.
- Kehtestati maamaksumäärad alates 1. jaanuarist 2025: 1) elamumaale ja maatulundusmaa õuemaa kõlvikule 0,5% maa maksustamishinnast aastas; 2) punktis 1 nimetamata maatulundusmaale 0,5% maa maksustamishinnast aastas; 3) punktides 1 ja 2 nimetamata sihtotstarbega maale 1,0% maa maksustamishinnast aastas.
- Kehtestati munitsipaaleluruumide ja mitteeluruumide üürimäärad alates 1. oktoobrist 2024: remonditud korter (toimiva vee- ja kanalisatsioonisüsteemiga, toimiva küttega) 1,50 eurot ruutmeetri eest ja remontimata korter 1,00 eurot ruutmeetri eest; äriühingule eluruumide üürimisel on hinnaks 2,00 eurot ruutmeeter; mitteeluruumide üüri-' määrad (sh enampakkumise korraldamisel alammäärad) on Värskas 1,50 eurot ruutmeetri eest; Mikitamäe ja Meremäe teeninduspunktis 1,5 eurot ruutmeetri eest; Mikitamäel teeninduspunkti garaaž 0,5 eurot ruutmeetri eest; Obinitsa külakeskuse ruumide üür on 1,5 eurot ruutmeetri eest.
- Kinnitati Setomaa valla teehoiukava aastateks 2024–2027 – 2024. aastaks on planeeritud teede korrastamiseks/remondiks teehoiukava põhjal töid 26 teel kogumaksumusega 100 000 eurot.

Kolossova külas asuv Vana Jüri seebipood. *Fotod: Erika Joonas*

Kauneim kodu Beresje külas Lukova tn 32a.

Setomaa valla kaunid kodud

Tänavu toimus kauni kodu konkursi ringsõit 12. juunil, mil selgusid seekordsed võitjad.

ERIKA JOONAS
kauni kodu konkursi komisjoni esimees

Märkasime ringi sõites igal pool kauneid ja hooldatud koduaedasid. Paljud on juba tunnustatud, kuid on ka neid, kes ei soovi avalikkuse tähelepanu ja loobuvad konkursil osalemast isegi siis, kui keegi on nende kodu konkursil osalemiseks esitanud. Õnneks ikka ilu meie ümber jätkub! Komisjon on väga tänulik nendele peredele, kes on meid oma õuele lubanud ja leidnud selle väikese hetke oma kiirest päevast. Päeva lõpuks sai iga komisjoni liige hinnata nominente just enda äranägemise järgi, tulemustes selgusid kindlad võitjad:

Põliskodude, suvekodude ja talude kategoorias on kauneim kodu Beresje külas Lukova tn 32a Krista Kallari kodu. Krista soetas kauni kodu viis aastat tagasi, suure perega on nad seda hoidnud ja enda maitse järgi kujundanud. Palju annab juurde kaunis vaade Pihkva järvele ja koduõuele ulatuv paadisadam, kividest laotud kaldakindlustus, kiviktaimlad ja hooldatud muru ning peenraservad.

Ühiskondlike objektide kategoorias osutus võitjaks Kolossova külas asuv Vana Jüri seebipood. Seebipoele on omane värvikirev välimus, sinna suunavad iseloomulikud viidad juba alates Värskast. Seebimeister Silveril on rõõmsate värvidega stiil, avastamist jätkub nii väljas kui ka poekeses sees, kus samas ruumis on seepide valmistamise töötuba. Peremehe eluga rahulolu kiirgab nii mõnusalt neis toredates detailides!

Soovime kõigile rõõmu ja jõudu oma kodude kaunina hoidmisel!

MTÜ Lobotka Küla Selts tegemised

Lobotka külaseltsi eesmärk on külaelu elavdamine ja arendamine. Jõudumööda täiendatakse vaba aja veetmise võimalusi ja luuakse tingimusi ühisteks ettevõtmisteks. 2023. aastal kirjutati projekt ja saadi toetust, et muuta Lobotka sadam ning suplusala atraktiivsemaks. Soetati lauad ja pingid, vesiratas, paat ning ehitusmaterjali, selleks et ise riietuskabiin ehitada. Sel suvel tuuakse Setomaa valla kaasabiga randa juurde liiva ning plaanis on järgmiste projektidega parandada ujumisala.

2024. aasta kevadel sai MTÜ toetust selleks, et korrastada Lobotka küla video- ja pildiarhiiv. Projekti tulemusel tagatakse Lobotka küla ajaloo säilimine ja kättesaadavus. VHS kassettidel olevad videod digitaliseeritakse ja digifailid ilmutatakse albumitesse. Projekti tulemusi saab näha hiljemalt selle aasta sügisel. Mõlemad projektid on rahastatud kohaliku omaalgatuse programmist.

Juba teist aastat on MTÜ sümboolset omatulu teeninud batuudi rendiga. Sellega on kaetud Lobotka külaplatsi ja sadama niitmiskulud ning hooldatud selleks vajaminevat inventari. Tegemist on täispuhutava batuudiga, mis on mõeldud 3–10-aastastele lastele. Rentimisega seotud info ja kokkulepped saab teha, kui kirjutada MTÜ Lobotka Küla Selts messengeri.

Uus inventar Lobotka rannas. *Foto: Triinu Kotov*

Sügisel korraldatakse taas Lobotkas kalapüügivõistlus, mis on ennekõike suunatud kohalikele harrastajatele.

Kogukonna liikmed kui ka teised inimesed on järjest enam leidmas teed Lobotka külaplatsile ja sadamasse. Loodud võimalusi kasutatakse vaba aja veetmiseks rõõmuga. Lobotka Küla Selts tänab kõiki tegusaid külaelanikke ja toetajaid.

TRIINU KOTOV

Värska kool 130

Killukesi vanast ja uuest ajast

ILME HOIDMETS
Värska Gümnaasiumi õppejuht

Värska Kooli Vilistlaskogu: ees (vasakult) Anneli Jõgela, Meelike Kruusamäe, Ilme Hoidmets, Kaja Laats, Triinu Kotov, Birgit Kena, Kerlyn Kisla, taga Rein Zaitsev, Oliver Lillestik, Raul Kudre, Paul Hunt, Einar Raudkepp. *Foto: Einar Raudkepp*

Tänaseks on kujunenud 1894. aastal Slobotka külas Paloveere majas asutatud väikesest semstvokoolist omanäoline Värska Gümnaasium, kus vaatamata haridusmaastikul puhuvatele tormituultele toimub mitmekülgne õppetegevus.

Semstvokoolis kestis kooliaeg neli aastat, aga lõpetati kolm klassi nii, et esimesel aastal 1. klass, kolmanda aasta lõpuks 2. klass ja neljanda aastaga jõuti 3. klassi lõpetamiseni. Õpilasi jõudis koolituppa vähe, sest koolikohustus puudus ja koduski tegevust küllaga. Õppetöö ajal oli korrarikkumisi aga vähe, sest rikkujad pandi klassi püsti seisma või nurka põlvili, vahel võeti lõunasöögi ajal ära söögikott või saadeti koolimajast välja.

Slobotka algkool muudeti 1924. aastal „võõrakõlalisuse tõttu hoolekogu arvamisel Värska algkooliks“ ning samal aastal valmis ka uus kahekorruseline koolihoone. Esialgu toimus õppetöö neljas klassiruumis. Majas olid ka saal, kantselei, käimlaruumid ning internaadi jaoks üks ruum poistele ja üks tüdrukutele ning eluruumid koolijuhatajale ja kooliteenijale. Kool alustas tegevust 6-klassilisena 1925/1926. õppeaastal 180 õpilasega. Lapsevanemaile, kelle lapsed ei täitnud koolikohustust, määrati rahatrahv ning 2–3 korda aastas toimusid lastevanemate koosolekud, kus selgitati kasvatusalaseid küsimusi, kuid vanemad ei toiminud nende nõuannete järgi. Tegus hoolekogu otsustas, kuidas otstarbekalt trahviraha kasutada, keda trahvi maksmisest vabastada ning kellele õpetajatest koolituba elamiseks anda. Direktor tegi ettepaneku õpilasi võimlemise tundides harjutada koralikult trepist üles-alla käima ning teretamise õpetamine oli iga õpetaja püha kohus.

Paulopriit Voolaine on kirjutanud 1928. aastal Postimehes: „Koolipidu näitab noorsoo arengut: kanti ette näidend „Täismehed“, võimeldi ja tantsiti rahvatantse.“ Õpilaste arv oli kasvanud 1933/1934. õppeaastaks 233ni. Värska Mittetäieliku Keskkoolina alustas kool tegevust 1944. aastal ning kohustuslikuks kooliharidusesks sai seitse klassi. Koolipere silmailu arendamiseks istutati maja ümber 82 ilupuud ja -põõsast ning sirelihekk. Õpinguid alustanud 230 õpilasest lõpetas klassi 186. Koolikohustuse täitmise ergutamiseks „seati sisse“ rändlaualipp, mis anti võitnud klassile iga veerandi lõpus, ning selgus, et järgnevatel aastatel see innustas õpilasi õppetöös tulemuslikumalt osalema. Neil aastail hakati sisustama sõjalise kabinetti ja kõigile õpetajatele tehti kohustuseks valmistada puupüsse ning lisaks pidid õpetajad igaks ainetunniks „valmistama konspekti ja seda tunni ajal hoidma käes“.

Värska kooliharidusele uueks etapiks võib lugeda 1954/1955. õppeaastat, kui kool nimetati ümber Värska Keskkooliks. Tihedat koostööd tehti kohaliku M. I. Kalinini nimelise kolhoosiga ning ühe uue õppeainena mitmest lisandus „Põllumajanduse aluste tutvustamine“. Märgati ka õpetajaid ja 1964. aastal valmis kaheksa korteriga õpetajate maja, mis tänaseni alles. Värska lahe kaldal on kahekorruseline kivimaja – koolihoone juurdeehitus – mille käikulaskmiseks andis loa direktor oma käskkirjaga 1967. aastal. Õpilasi on igal ajaperioodil köitnud sportimine, eriti 1970.–1980. aastatel, nt 1975. aastal on kooli registreeritud 85 suusatamise järgusportlast.

1986. aasta 1. september algas uues kolmekorruselises majas, kus õpinguid alustas kaks esimest klassi – üks 7-aastastele ja teine 6-aastastele. Kõige noorematele oli sisustatud ka magamisklass, kuid see likvideeriti üsna lühikese prooviaja järel. 1980. aastatel töötas koolis 27 huviringi, valikainetena õpetati traktori- ja masinaõpetust, lüpsja-operaatoritööd, kaubandust, sõjalist algõpetust ja esperanto keelt ning 1990. aastatel lisandusid majandusõpetus, autoõpetus, seto keel ja kultuur, filosoofia, riigikaitse, kusjuures valikainete loetelu muutus igal aastal. Koolimaja lähedusse rajatud kooliaias toimus vilgas tegevus aedniku ja õpetajate juhendamisel ning omakasvatatud aiasaadused maitsesid suurepäraselt.

1996. aastal lülitus Värska Keskkool õpilasfirmade liikumisse ning õpilased remontisid käsitööklassi ja tegevust alustas õpilasfirma Elf. Sellest ajast alates on palju õpilasi saanud oma ettevõtte loomise kogemuse. Haridusuuendus äratas gümnaasiumiliikumise ning 1998. aastal sai keskkoolist pärast põhjendatud taotluse heakskiitu Värska Gümnaasium.

Tänase kooli põhiväärtusteks on julgus, loovus, hoolivus ja tarkus, millele toetudes on koostatud õppetegevus nii koolis kui ka väljaspool kooli. Vana ja uut kooliaega ühendavad siiski traditsioonid – õpetajate päev, mida oodati ja oodatakse praegugi, et õpetajaametit proovida; nääripeod on küll muutunud jõulupidudeks, kuid nende korraldamine ikka lõpuklassi õpilaste fantaasia ja oskuste proov; karnevali asemel on uuel ajal populaarne *playback show*; ainetunde on igal ajal mitmekesistanud õppekäigud, millele viimastel aastatel on lisandunud võimalus „Erasmus+“ programmi kaudu Lätist Hispaaniani keeleoskust lihvimas ja silmaringi laiendamas käia.

Koolipere traditsioonilisse kulgemisse pakuvad elevust järgmised haridusprogrammid: Ettevõtlik Kool (Ettevõtliku Kooli baastaseme kvaliteedimärgis alates 2021. aastast); „Roheline kool“; Tervist Edendav Kool; Liikuma Kutsuv Kool ja Kiusamisvaba Kool; maailmahariduslike tegevuste toetamiseks osaletakse UNESCO Ühendkoolide võrgustikus ja Euroopa Parlamendi Partnerkoolide programmis EPAS ning õpilasvahetuse programmis VeniVidiVici. Sel kevadel tunnistati kool keskkonnamärgise „Roheline lipp“ väärilisiks. Õpilaste suunamine avastama, uurima ja looma toimub lisaks ainetundidele ka ettevalmistumise kaudu õpilaskonverentsideks, mis toimuvad igas vanuseastmes. Loomulikult on õppetegevuse üks osa osalemine erinevate tasandite õpilasvõistlustel ja konkurssidel, kus õpilase-õpetaja koostöö on häid ja väga häid tulemusi toonud, millest on ülevaade veebilehel. Hea haridus sünnib ikka kooli ja kodu koostöös, millesse usuvad ka Lastevanemate Kogu ja Hoolekogu.

2023. aastal sündis Värska Kooli Vilistlaskogu, mis on gümnaasiumi ja põhikooli lõpetanute vabatahtlik ühendus, mille tegevuse eesmärgiks on hoida ja jätkata kooli pikaaegseid traditsioone ning hoolitseda selle eest, et uued lõpetanud jätkaks varasemate lendude traditsioone neid loovalt edasi kandes. Käivitus tegevus, mis viib õpilased, õpetajad ja vilistlased tihedama koostööni.

Värska Gümnaasium liigub taas uuenduste suunas. Küsimusele „Mis on uuenduste põhieesmärk?“ peaks olema vastus „Hoida haridus Setomaal elavana.“

Jõudu Sulle, Värska Kool!

Setomaa koolinoored testisid matkarada

Setomaa Vallavalitsus on Eesti-Läti koostööprojekti „Forest and Coastal Hiking Trails' accessibility improvement for different social groups“ (Accessible Hiking Trails) projektipartner. Projekti eesmärk on parandada Baltimaid läbivate Euroopa kaugmatkaradade – E9 Ranniku matkarada ja E11 Metsa matkarada – ligipääsetavust erinevatele sotsiaalsetele gruppidele, rakendades ligipääsetavuse ja kaasava turunduse lahendusi mõlema raja territooriumil nii Lätis kui ka Eestis.

Setomaa üheks sihtgrupiks, kellele matkarada peaks ligipääsetavam olema, on koolinoored. Kes on paremad eksperdid kui noored ise!

Maikuu viimasel nädalal käisime koos Mikitamäe Kooli õpilasesindusega matkamas Metsa matkaraja Kolodavitsa–Värska lõigul, rada kattub osaliselt ka eelmise aasta lõpus avatud Põhjalaagri matkarajaga. Matkal osales ka Elin Priks MTÜ-st Eesti Maaturism.

Läbisime õpilastega 5 km pikkuse matkaraja ja arutlesime teemadel, kuidas matkarada noortele atraktiivsemaks muuta ning kuidas toetada koolinoorte iseseisvaid matkamisoskuseid. Päeva lõpetasime grillimise ja ühise hot dogi tegemisega Metsa matkarajal asuvas RMK Värska lõkkekohas.

Saime teada, et RMK lõkkekohtades on olemas infosildid, kus on kirjas, kuidas metsas ja lõkkega käituda; RMK Värska lõkkekohas on olemas sokkide kuivatamise koht; lapsed käivad enamasti matkadel koos sõpradega ja matkamisoskused on saadud sõpradega matkadelt; matkal võiks olla rohkem kohti puhkamiseks/istumiseks; audiogiidi abil võiks saada matkatarkuse infot ja ka tutvustavat teksti Põhjalaagri kohta.

Aitäh Mikitamäe Kooli õpilasesindusele ja Mikitamäe noortekeskuse noorsootööspetsialistile Jorgenile kaasa tulemast ja kaasa mõtlemast!

MARGERY ROOSIMAA
valla arendusspetsialist

Mikitamäe noored matkarajal. *Foto: Elin Priks*

Interreg Eesti – Läti
Kaasrahastanud Euroopa Liit

Osale valla arengukava kujundamisel!

Setomaa valla arengukava on oluline dokument, mis määrab valla arengusuunad lähiaastateks. Igal aastal vaatab volikogu arengukava uuesti läbi, et korrigeerida planeeritud tegevussuundi.

Käesoleval aastal toimuvad volikogu komisjonide istungid valla erinevates kohtades avalike istungitena, kus ka vallaelanikel on võimalus osaleda ja oma nägemust avaldada. Tulge osalege valla arengu kujundamisel!

- Haridus- ja noorsookomisjoni istung toimub 27. juunil kell 17 Obinitsa Külakeskuse väikeses saalis.
- Arengu- ja planeeringu komisjoni istung toimub 3. juulil kell 15 Palo külas Hundijala kinnistul Meremäe Jahimajas.
- Külaelukomisjoni ning kultuuri- ja spordikomisjoni istung toimub 8. juulil kell 16 Saatse külakeskuse saalis.
- Majandus-ja turvalisuskomisjoni istung toimub 9. juulil kell 15 Mikitamäe teeninduspunktis.

Setomaa vallavalitsus

Võitlus palli pärast. *Foto: Reigo Teervalt*

Jalgpalliturniir Värskas tõi kokku noored ja täiskasvanud

Setomaa vald ja Eesti Jalgpalli Liit (EJL) korraldasid koostöös Interreg EST-LAT programmiga „Sports for All“ 14.–15. juunil Värska staadionil suurejoonelise jalgpalliturniiri, mis tõi kokku võistkonnad Setomaalt, Räpinast ja Alūksnest.

14. juunil peeti noorteturniir, kus võistlesid kuni 15aastased tüdrukud ja poisid. Noorte turniiri treeneriks oli Mikitamäe jalgpallitreeningute eestvedaja Toomas Unt. Tüdrukutest olid võidukad Alūksne noored, neile järgnesid Räpina ja Setomaa jalgpallurid. Poistest võitsid turniiri Räpina noormehed, neile järgnesid Alūksne ja Setomaa meeskonnad.

15. juunil toimunud meeste turniiri võitis Räpina, järgnesid Setomaa ja Alūksne.

Mõlema turniiripäeva kohtunik oli isa Andreas, kes on kvalifitseeritud jalgpallikohtunik ning abistas meelsasti Setomaa jalgpallimängude vilistamisel.

Turniiri raames oli külalistele planeeritud ka põnevaid lisategevusi. Noored said lõunapausil tutvuda Värska ümbrusega värskelt avatud MOBO orienteerumisrajal. Täiskasvanutele toimus turniiri lõppedes ühismatk Õrsava matkarajal.

Mõlemal päeval lõppes turniir piduliku autasustamistseremoonia ja ühise koogisöömisega. Kõik osalenud võistkonnad said kauni karika ja osalejatele anti medalid. EJL kinkis kõikidele osalenud võistkondadele kvaliteetse mängupalli ja võiduvõistkondade liikmetele Eesti koondise jalatsikoti.

„Sports for All“ programmi raames on suvel kavas veel mitu pallimänguturniiri, kuhu oodatud kõik huvilised. 7. juulil võisteldakse Räpinas rannavõrkpallis ning 2. ja 11. augustil vastavalt Alūksnes ja Räpinas tänavakorvpallis.

TAAVI PÕDER
valla sporditöötaja

Valla ürituste ja sündmuste kalender täieneb pidevalt ning on kättesaadav valla kodulehel https://setomaa.kovtp.ee/kalender

Kogukond kasvatab last ja laps kogukonda – kolm aastat setokeelset õuesõpperühma

Sellel aastal lõpetas Värskas setokeelse õuesõpperühma viis last, kellest kolm jätkavad kooliteed sügisel avatavas Obinitsa kogukonnaklassis.

MERILY MARIENHAGEN,
lapsevanem

Külas Värska Talumuuseumis. *Foto: Janika Teervalt*

Setokeelse õuesõpperühma ja Setomaa kooli kogukonnaklassi ühendab lastevanemate ja omavalitsuse soov pakkuda piirkonnas õppekohta, kus rakendatakse julgemalt nüüdisaegseid õppemeetodeid, kaasatakse teadlikult kogukonda ja õpetamisel lähtutakse laste huvidest ja vajadustest, samas järgides riiklikku õppekava. Eesmärk on toetada laste loovuse arengut, avatust, õpihimu ja julgustada lapsi kriitiliselt mõtlema ja analüüsima meie ümber toimuvat. Nii lasteaiarühma kui kooliklassi luues on olnud meile oluline, et lapsed õpivad lahendama konflikte ja nägema neis pigem võimalusi – kui on probleem, on ka lahendus!

Üks setokeelse õuesõpperühma õpetajatest on öelnud, kuidas ta põnevusega jälgib, mil viisil lapsed ise, ilma kõrvalise abita oma probleemidele lahendusi leiavad ja kui loovalt nad olukorrale lähenevad. Konfliktid lahendavad lapsed enamjaolt arutledes ja selgitades, ilma füüsilise sekkumiseta. Õuesõpperühma algfaasis tekkis õpetajatel küsimus, et mis on nende kui õpetajate roll, kui seljatada traditsioonilised õppemeetodid. Ajapikku selgus, et õpetaja roll on olla jälgija, suunaja ja analüüsija. Lastele tuleb luua ruum, kus on hea ja turvaline maailma avastada, ja õpetajal tuleb protsessi ainult vajadusel sekkuda. Õpetaja on pigem mentor, kes loob lapsele huvide järgimiseks sobiva keskkonna ja toetab õppija isiklikku arengut. Selline lähenemine säilitab lapse loovuse ja toetab uudishimu püsimajäämist ja kasvamist. Seda on näidanud ka setokeelne õuesõpperühm.

Mida tähendab aga luua olemasolevasse süsteemi hoopis uutel põhimõtetel toimiv väike süsteem? Kuidas setokeelsel õuesõpperühmal läinud on?

Värska lasteaia direktor Sanna Saarestik arvab, et: „Rühmal on läinud hästi. Rühm on kindlasti lasteaia keskkonda sulandunud, kuid ma arvan, et see töö ja sulandamise protsess läheb veel edasi, kuna palju on kinni inimeste suhtumises ja avatuses."

Sanna sõnab, et tuleb olla avatud ning mõista ka teistsugust, nii nagu inimesed on erinevad, siis ei saa ka kõik rühmad ja õpetajad toimetada ühesuguselt. Rühma õpetajad on pidanud tõdema, et algus oli raske, sest vastandamisest tekkinud surve oli suur – võis isegi mulje jääda, et setokeelset õuesõpperühma ei soosita. Õpetajad on ka öelnud, et kui nad peaksid uuesti rühma looma, siis teeksid nad selle kindlasti olemasolevast süsteemist eraldi, et nii oma ideed vabamalt rakendada.

Hõrna Aare ütles, et: „Śoo rühm om opmisõs meele kõigilõ, nii oppajilõ, latsilõ ku latsi vanõmbidõlõ, kogokunnalõ. Śoo rühmä kaudu mi opimõ, kuis tuu hindäperrä olõminõ käu – kuis tuu om. Kuis opada' umma kiilt ja kultuuri, nii õt tuu miildüs ja miilde jääse. Tuud ideed võisi laiendada' kõigihe lastõaiduhe ja koolidõhe."

Sanna märgib ka, et: „Rühm on kindlasti rikastus lasteaiale. On tore, et nii vanematel kui lastel on võimalik valida, kuhu rühma nad enda lapse soovivad panna. Setukeelses õuesõpperühmas üritatakse järgida põhimõtet, et kõik, mis lapsed saavad ise ära teha, seda nad ka ise teevad; veedavad rohkem aega õues ja avastavad kodukohta. Samas on näha, et ka teised rühmad on rohkem avatumaks läinud ning võtavad üksteiselt üle toredaid tegemisi ja jagatakse omavahel infot."

Vesteldes rühma õpetajatega, on mul hea meel tõdeda, kui rahulolevad ja positiivsed nad laste ja rühma arengust rääkides on. Avatus ja kaasamine on setokeelse õuesõpperühma üks olulisi väärtusi. Lapsi ei suruta täiskasvanute poolt loodud struktuuri ainult sellepärast, et nii on kogu aeg olnud. Õppimine toimub läbi mängu ja kogemuse, mis on palju tõhusam. Kuna lapsed uudistavad igapäevaselt kodukohas erinevaid paiku, siis avardub ka nende silmaring ja areneb suhtlemisoskus ja nad õpivad toime tulema erinevate ootamatute olukordadega. Üheskoos sõidetakse ühistranspordiga Saatsesse muuseumi, Inara Vanavalgõ kohvikusse või Kriisa tallu. Iganädalaselt käiakse Värskas allika juures ja kirikus. Teel kohtuvad lapsed nt kalameestega, kellelt on võimalik palju teadmisi ammutada.

Aare, kes on rühmale justkui setokeelseks vanaisaks, et õpetada seto keelt ja kultuuri, tõdeb, et: „Ku ma alosti, sis ma alosti sõnno ja keele opmisõga erälde, a sis ma silmssi, õt latsil om nii pallõ tegemist ja toimõtamist, õt nii ma kiilt näile opada' saa-i. A ku ma liigu latsiga ringi, suhtlõ, näütä ja lasõ näil olla', siis śooga jääse näile kiil ja kultuur pallõ parempihe külge, pallõ inämp ku klassikalidsõ opmisõga. Olõ ka tähele pandnu, õt latsõ' umavahel kõnõlõsõ' jo seto keeleh. Olulinõ om suhõlda' ja suhtuda' latsihe ku umasugustõhe, täüskasunuisihe, sis nä pandva' tähele ja jätvä' miilde. "

Rühma luues oli oluline võtta ära lastelt ja õpetajatelt õppimissurve. Riikliku õppekava järgi on mäng koolieelse lapse põhitegevus. Ainult läbi mängu on võimeline laps omandama ja kinnistama uusi teadmisi, oskusi, peegeldama tundeid ja soove. Samuti õpib laps läbi mängu suhtlema ja omandab kogemusi ja käitumisreegleid. Läbi mängu on võimalik õppida selgeks ka kooliks vajalik tähtede tundmine ja kirjutamisoskus.

Lisaks lasteaiale on oodatud ka lastevanemate panus, kes näiteks lapsele õhtujuttu lugedes muuseas ka lapsega lugemist saavad harjutada. See on kindlasti setokeelse õuesõpperühma üks eripäradest – lastevanematelt oodatakse suuremat panust rühma argipäeva loomisel. Avatuse, julguse, loovuse ja koostööoskuse arendamine on prioriteet. Seda on ka mitmed külalised täheldanud, et setokeelse õuesõpperühma lapsed on vahetud, uudishimulikud, suhtlusaltid ja üksteisega arvestavad. Ühelt lõpetajalt küsisin, mida tema setokeelsest lasteaiarühmast kaasa võtab, siis ta vastas, et „armastust"!

„Kasumine võtt aigu ja siih piät kannatlik olõma." See on teadmine, mille Hõrna Aare nende aastate jooksul setokeelsest õuesõpperühmast endaga kaasa on võtnud.

Teame, et lapsed õpivad peamiselt matkides ja jäljendades. Ka täiskasvanueas toimub õppimine samadel alustel, sest õppimine on protsess, mis kestab terve elu. See tähendab, et ka meil täiskasvanutena on võimalik lastelt õppida, kui suudame olla avatud, loovad ja kannatlikud. Oleme siis tähelepanelikud, kuidas me käitume, omavahel suhtleme ja teistesse suhtume, sest just meie teod on need, millest kogukond õpib.

IN MEMORIAM

VELLO SAAR

16.04.1958 – 17.06.2024

Esmaspäeval, 17. juunil 2024, lahkus meie seast kogukonna armastatud eestvedaja ja ettevõtja Vello Saar. Setomaa vallavalitsuse ja volikogu nimel avaldame sügavat kaastunnet tema perele ja lähedastele.

Vello Saar sündis 16. aprillil 1958 ning pühendas kogu oma elu Setomaa piirkonna arendamisele. Ta oli aktiivne ja inspireeriv juht, kelle tegevus ulatus paljudesse valdkondadesse. Alates 1983. aastast töötas ta Värska sanatooriumis ning 1993. aastast sai temast AS Värska Sanatoorium juhatuse esimees ja üks omanikest. Lisaks oli ta AS Värska Veekeskus ja OÜ Värska Vara juhatuse liige.

Vello Saare panus kogukonna ja ettevõtluse arengusse oli märkimisväärne. Ta oli Eesti Rehabilitatsiooniasutuste Liidu juhatuse liige, Eesti Terviseturismi Ühenduse juhatuse liige, SA Lõuna-Eesti Turismi nõukogu liige, Räpina Inkubatsioonikeskuse nõukogu liige ning Seto Kongressi Vanemate Kogu liige. Värska vallavolikogu esimehena tegi ta palju, et parandada kohalike inimeste elukvaliteeti ja edendada piirkonda tervikuna.

Vello Saar pälvis oma töö ja pühendumise eest mitmeid tunnustusi. 2012. aastal autasustati teda Põlvamaa Vapimärgiga ja 2016. aastal Valgetähe IV klassi teenetemärgiga. Pärast Setomaa valla liitumist Võru maakonnaga sai ta 2020. aastal Võru maakonna aasta ettevõtja tiitli ja 2022. aastal omistati talle Võrumaa vapimärk.

Vello Saare lahkumine on suur kaotus kogu Setomaa kogukonnale. Ta jääb alatiseks meie mälestustesse ja tema tehtud töö vilju naudime veel pikki aastaid. Meie mõtted ja kaastunne on tema pere ja lähedaste juures.

Setomaa vallavalitsus ja volikogu

XXXI SETO KUNINGRIIK

OBINITSA 3.08.2024

SETO KUNINGRIIGI VÕISTLUISI JUHÕNDI' 2024

LEELOKOORÕ VÕISTLUS

Timahava om Seto Kuningriigih kõgõ parõmba leelokoorikõsõ välläsortminõ. Õks tuu jaost, õt nuu' naase' ja mehe', kiä' mõistva' seto laulu tetä', saanu' vahtsit laula üteh kooriga ette kanda'. Śool aaśtagal om õnnõ üts teema, minkast om **„Süämelt ar'...“**.

Laul tohi-i olla' pikemb ku nelli mintat. Laulda' tulõ pääst, seto muudu (algriimih jne) ja seto viiega. Hinnatas kõkkõ tuud, miä seto laulu mano käü: sõnno, iistütlejät, killõt ja koori hellü. A niisamata ka tuud, kuis kuur ilotas ja helü kokko kõlas.

Oodami koorõ hüälmeelel ilotama ni võiki laulma. Oodõtas nii naisi ku miihi!

Päävedosnik: Mokornulga leelokoor, airatarros@gmail.com

PILLIMIIHI VÕISTLUS

Võistlusõl sorditas vällä üts kuninga pillimiis. Mängi' võit **libliklõõtsa, Teppo tüüpi lõõtsa, karmoškat, kiigat**, (seto helühannaga) **kannõlt**.

Midä kaetas ja kullõldas välläsortmisõ man:

- tulõ mängi' üts seto kargus ni üts vabalt valit tandsolugu, midä mängitäs Setomaal;
- pillimäng õkva kisk tandsma;
- pilli perrä om hüä ja kerge seto muudu tandsi' ja lugu om mängit kimmä taktiga;
- pillimiis piät tiidmä ja mõistma tuust ka rahvalõ kõnõlda', mäntsest nulgast lugu peri om vai kinka/minka perrä tä om tuu ar' opnu.

Hindamistargol om õigus jättä' avvuhind vällä andmalda', ku olõ-i śood kõrda täudet. Niisamatõ om näil õigus vällä anda' lisaavvuhindu/tiitlit.

Vedosnik: Andresoni Sigre, tel 507 1029; sigre@setomaa.ee

KIMMÄS SETO KEELE KÕNÕLÕJA

Seto Kuningriigi kimmäs seto keele kõnõlõja om tuu, kiä mõist seto keeleh veiga höste kõnõlda'. Tuu jaost saat kiräkeelidse jutu, miä tulõ tõlki' seto kiilde (andas aig ette valmstada') ja sis tulõ jutt lava pääl rahva iih ette kanda'.

Õgalõ ütele saa tõlki' ummamuudu jutt. Võitja' omma' kõik, a kol' kõgõ parembat saava' finaali.

Kõnõlõja man hinnatas:

- õt tõlgitu jutu seeh olõsi-i kiräkeelitsit sõnno;
- seto sõnno käändmist-püürdmist ja keelekumu välläkuuldumist.

Hindaja' võiva' vällä anda' ka eriavvuhindu.

Vedosnik: Rahasepä Rainer, tel 515 3161

KARGUSÕ JA KASATSKI VÕIKI TANDSMINÕ

Valitas illoś, tark ja kõrralitsõlt rõivih seto esindäja.

Kõgõ paremb kargusõkargaja ja kasatskilüüja:

- mõist seto muudu tandsi';
- om seto muudu olõkiga ja kihähoitmisõga;
- mõist hinnäst pillimehe muusiga perrä säädä' ja tandsi';
- kargusõkargaja tands tsõõrih tõisiga ütehkuuh ja edvistämäldä kaejidõ jaost.

Ku om veidembä ku kats võistlõjat, sis hindamist tulõ-i. Ku kargust kargama pand kirja inämb ku kümme tandsjat, sis hinnatas naisi kargust eräle katõh kategooriah: vanikpää' ja linikpää'.

Hindamistargol om õigus jättä' avvuhind vällä andmalda', ku olõ-i tingimuisi täudet.

Hindamistargol om õigus vällä anda' erälde kitmisõ aupapõr, ku tuu om ar' põhjõndõt.

Päävedosniku': Keerpalu Marika ja Elina, tel 528 9928

NAISI NÄPOTÜÜ VÕISTLUS

Teema: **klaasisuuvüü/pudelisuuvüü**

Klaasisuuvüüd peetäs kõkõ uhkõmbast seto meeste vüüst. Tuu vüü valmstaminõ võtt ka kõkõ kavvõmb aigu. Inämbjaolt om vanal aol klaasisuuvüü tegemisel vaia olnu viit erisagamast värmi villast langa. Näpotüükonkursilõ tuudu vüü piässi olõma vähembält 1,6 meetrit ja vüüd ilostasõ' tuti'.

Timahava saa kuninga näpotüü meistrist tuu, kiä om kotoh valms tennü kõkõ ilosamba ja kõkõ inämbä seto muudu pudelisuuvüü. Konkursil hinnatas, ku kõrdapite ja ku keerolitsõlt om tett, kaetas seto muudu olõkit ja hinnatas tuud, kuis om vüü tuttõga ilostõt.

Viimäne aig vüü tuumisõst üteh nimesildiga om 1. august 2024 Seto Käsitüü Kogo kontorihe Verskah. Töid võõdas vasta ka kuningriigipäävä hummogu infotelgih kooni' kellä 11.

Töid hinnatas ja hindaja' kuts kokko Seto Käsitüü Kogo. Kõigist konkursilõ esitet töiest pandas kokko näütüs. Rahva hääletüse tulõmusõna kuulutadas vällä ka' rahva meelest kõkõ ilosamba klaasisuuvüü valmstanu' näpotüülinõ. Vällä andas kats avvuhinda: rahva miildümine ja žürii paremp.

Päävedosnik: Kala Ingrit, tel 512 0659

SÜÜKE JA JUUKÕ VÕISTLUS

SÕIR. Võistlusõlõ tuud sõir piät olõma tett värskist kraamist (piim, kohopiim, või, muna', suul). Sõir piät olõma ilosa värmiga, höste kuuh püüsümä ja hüä värski lõhnaga. Sõira seeh või tarvtada' lisandina õnnõ küümnit. Sõira võtva' vasta komisjoni liikmõ', kiä' kintäse', kas sõir sobis võistlusõ reeglidõga.

LEIB om kullanõ pala, minkalõ anti suud, ku käärokõnõ maaha sattõ. Leib piät olõma juurõtisega tett, hüä maigo ja lõhnaga, ilosa välläna̦gemisõga, päält ille ja pakso koorõga. Pääle jauha või leevä sisse panda' õnnõ nuid lisandit, midä om võimalik kasvatada' Setomaal. Leevä võtva' vasta komisjoni liikmõ', kiä' kintäse', kas leib sobis võistlusõ reeglidõga.

Śooaaśtakatsõl Seto Kuningriigi leevä konkursil osalõjal või tulla' võimalus, õt timä retsepti perrä tett leib joud jaekette lette pääle Seto Kuningriigi leevä nime all. Sobiva retsepti autoriga kõnõldas läbi ja tetäs katõpuulnõ kokkolepeh.

PÕRKNAPIIRAK. Võistlusõlõ oodami põrknapiirakut, mink põhi om sepäga tett. Piirak või olla' kinnine vai päält lahtinõ. Olulinõ om puhas põrkna maik, võimaligult vähäste lisandidõga. Piirak piät höste kuuh püüsümä, õt olõs lihtsa lõigada' ja õt näesi' illoś vällä.

Vedosnik: Pisukova Sveta, tel 5395 3650

HANŚA, OL', TAAR ja VERREV VIIN

Setomaal paktas umatett kraami õks nõnnopite. Tuuperäst piät joogi', mia' kuningriigi võistlusõlõ rahvalõ maitsmisõst tuvvas, olõma hüä maigoga, vannamuudu ja kõrdapite tett.

Kõrralinõ **hanśa** piät õks vana viisi perrä olõma mito kõrda läbi aet ja tohi-i olla' vähämb ku 50 kraati kangõ. Õigõ hanśa om rüäst tett ja väega avvu seeh omma' nuu' meistre', kiä' viil eis' ka rükä kasvataso'. Vannamuudu tett hanśa om klaar ja ilma värmildä ni hüä lõhnaga, minkperrä saat õkva üldä', õt kraam om paslik ja õigõ. Hüvvä hanśat piät vällänägemisõ perrä jo tahtma ja maigo perrä hüäst kitmä. Vastavõtja piät kõrraga ar' maitsma hanśa ni ütlemä tuujalõ, kas juuk lätt Seto Kuningriigi meistri võistusõlõ vai jääs rahvalõ maitsa'.

Ol' om üväst tett juuk. Olõ-i mesimakõ. Parasjako käünü. Tohi-i olla' vesine. Piät olõma hüä juvva' ja tegemä meele kergest.

Taar olõ-i kali. Innevanastõ tetti õgah taloh ummamuudu taari. Taar om leevä vai leeväkoorikidõ vai muud muudu jauhhõlõ pääle pant vii hapnõmisõ perrä saad hapu juuk. Taar piät olõma ilosa värmi ja hüä lõhnaga, tegijä piät ar' seletämä taari tegemisõ. Taar piät olõma kõrralitsõlt aigupite ar' hapanu ja piät olõma juujalõ meelelinõ.

Verrev viin om kodoaia vai mõtsamaŕa-kõistõst õigõhõ kääritet juuk, miä olõ-i ätkest last. Õga meistri tege ummamuudu, tuuperäst tulõ eis' pruumma tulla', õt meistri vällä sorti'.

Vedosnik: Liivago Imre, tel 5383 1637

Võistlõmma tuud kraami iist mastas rahha: sõir 15 €/kg, piirak 8 €/kg, leib 4 €/kg, hanśa 8 €/l, ol' 2 €/l, taar 2 €/l, verrev viin 5 €/l.

Kraami piät olõma: sõira 2 kg, piirakut 2 kg, leibä (vannamuudu) 2 kg, hanśat 1 liitri (teräviläst tett ja üle 50 kraadi, olt 2 liitrit, taari 2 liitrit, verevät viina 2 liitrit.

- Kraami või tuvva' ka' inämbä ja sis tuu pandas kuningalavva pääle kostist.
- Kraamõ vastavõtminõ kellä 10–11. Kraami vastavõtmisõ man om ka Seto Köögi esindäja.
- Hindaja' (söögi- ja joogimaitsja') andva' uma helü, a tuu iist tulõ massa': sõir 4 €, piirak 3 €, leib 2 €, hanśa 5 €, taar/ol' 3 € ja verrev viin 4 €. Leevä, sõira ja piiraku hindamisõ man om ka Seto Köögi esindäja.
- Kõkõ inämbä helli saanu' söögi- ja joogitegijä' omma' rahva lemmiku'.
- Śooaaśtagatsõ' sõira-, leevä-, piiragu-, hanśa-, ollõ- ja taarimeistri' sortva' vällä seto söögi ja joogi aśatundja'. Verevä viina meistri selgus rahva helüde perrä.
- Juukõ ja süüke pruumminõ lõpõs, ku üte inemisõ tuud kraam saa otsa. Perräjäänü' joogi' ja söögi' läävä' kuningalauda kostist.

VÄGÜMEHE VÄLLÄSORTMINÕ

Setomaa kõgõ kõvõmba mehe välläsortmisõ man kaetas joudu, kimmäst kätt ja terävät nutti. Kihäkaal om õnnõ üts ja piä-i olõma Setomaa juurõ', om vaia julgõt päälenakkamist. Kõgõst kõnõldas täpsembält võistlõmisõ man. Kõgõ kõvõmba vägümehe jaost olõ-i tähtsä' punkti', tä om tõisist üle, ku om õigõl aol õigõh kotusõh – kuningriigipääväl Obinitsah.

Päävedosnik: Tarrosõ Rein, tel 5343 3526

KALAMEHE VÕISTLUS

Õt Seto Kuningriigi kalamehest saia', piä-i mitmõst tunnist Pihkva järve pääle kallo püüdmä minemä. Hüä kalamiis paistus silmä ka kuiva maa pääl kalamehele tarvilikkõ osavusülesandit täüteh. Kalamiis piät täpsehe lanti pildma, pal´astõ kässiga kallo püüdmä ja ummi tiidmisi kalandusõh näütämä.

Ülesandõ' nõudva' kalamehele umast täpsust, kannatlikku miilt ja õnnõ.

XXXI seto värmilitsõ pilo võistlusõ kõgõ pareba' tegijä'

Suvi om käeh ja kindlahe kõik seto pilotüü', mia' olli' tett võistlusõ jaost, löüdvä' pruukmist.

KALA INGRIT
pilopäivi pääkõrraldaja

Võistlõmma tõi töid 19 inõmist ja kokko oll 26 tüüd. Illos välläpanõk sai üles säet Verska Külästüskeskusõ Reegi maja keldrijakko. Suur teno nuilõ, kiä' käve' välläpanõkit kaemah ja tei' uma otsusõ, õt määne om näide meeleperäne tüü. Aiťumma Kangro Ulvele, Kunsti Tiiulõ ja Keerpalu Marikalõ!

Śool aestagal anti vällä kats edimäist preemiat ja nuu' lätsi' Liivago Galinalõ ja Linnusõ Marjelõ. Galina ummõld Chanel-stiilih valgõ jakk ja Marje suurõ piloilostusõga pidolik jaahe ilma kleit – mõlõba tegemisõlõ om lännü' hulga aigu, tüü' omma' väiga' kõrdapiteh ja peeńokõsõlt tett. Mõlõba' naase' omma' Räpinä Aianduskoolih saanu' pilomeistri 5. tasõmõ tunstusõ.

Tõõsõ kotusõ preemia' jaeti Lillmaa Terjele ja Lassi Signele. Terje pühäseräti ja Signe päälinigu otsapilo' väiga' kõlpsi' nuidõ otsa, olli' kõrdapiteh piinült tett ja külge ummõld.

Rahva preemia anti vällä moĺoraamadu ja näütüsel helü andnuisi puult. Kõgõ inäbä helüsit oll saanu' Liivago Galina valgõ jakk. Kokko jaeti 2679 hellü ja nuist 304 oll Galina tüüle.

Teemapreemia sai Pandi Piibe Võrost. Timä piloilostusõga' linadsõst rõivast hällü kottalõ võit tõõmõli üldä' „silmini' suvi". Kiä' meist tahasi-i suvõl säntse hällü pääl puhada'? Hindaja' anni' vällä redisaini eripreemia ja tuu sai teksajaki vahtsõlõ elolõ kujondamisõ iist Palu-Üpraus Marika Talinast.

Nuuri edimätse preemia sai Meremäe Kooli 8. klassi opilasõ Saarekivi Katarina-Lee piloilostusõga' kott. Tõõnõ kotus läts Verska Gümnaasiumi 8. klassi opilasõlõ Kudre Kätile suvistõ püksõ iist ja kolmas kotus Miktämäe Kooli opilasõlõ Ploskovski Anastasialõ piloilostusõga' vesti iist. Kõik omma' hüä' näpotüütegijä' näio', mi ooda ti töid ka' vahtsõl aestagal! Aiťumma ka' nuuri juhendajilõ: Andresoni Sigre, Pärtini Sirid, Kala Ingrit, Vabarna Jane ja Maret.

Śool kõrral tõi' edimäist kõrda uma' tüü' näütüsele katõsa inõmist: Takel Rines, Palu-Üpraus Marika, Lindström Ragne, Kuusik Varje, Hummal Ülle, Tuik Elis, Tšeskidov Piia, Ploskovski Marta. Kitä teid kõiki ja suur teno teele!

Reegi majah lõpõtusüritüsel laul umatett laula Vunder Eva-Lotta. Aiťumma ilosa ja miildejäävä kontserdi iist!

2025. aestagal om järgmäne värmilitsõ pilo näütüs. Sis mi ooda võistlõmma töid, koh piloilo om juun, kruut, romb.

Linnusõ Marje ja Liivago Galina võidutöiega. *Roosimaa Margery pilt*

Seto pitsi konkursil osalõja' ummi töiega. *Kala Ingriti kogo pilt*

Kagoss kargasõ' + Kagoh kul´atasõ' + Kad´ah kavvõkõsõ' = traditsioon

TORMI PIRET
I ja II ja III Seto tandsopido elolõ herätäjä ja morolõ säädjä

Seto tandsopido peetäs timahava kolmandat vuuri. Kol' vuuri tege traditsioonilidsõs. Śoodmuudu üldäs.

Sõnasäädjä

Avvu teele, imä, esä,
vanaimä, vanaesä,
kiä' tii' vannu kombit kannat,
latsilõgi üteh annat.

Säänestmuudu ütel´ sõnasäädjä Tungla Leelo II Seto tandsopidos 2021. aaśtagal. Timä tett olli' 2018. aaśtaga I Seto tandsopido luulõhtusõ'. Timä ritta säet omma' timahavadsõ III Seto tandsopido tiidäandmisõ' tandsmisõ vaihõl. Muidohki tege Leelo luulõhtuisi eesti keeleh. Muidohki om Tormi Piret näist kukipallo seto kiilde ümbre pandnu. III Seto tandsopidol saa kuulda' veitkene ka I ja II tandsopidos tett luulõhtuisi. Mia' omma' seto keeleh, nuu' omma' varahappa tandsopidol jo olnu'. Mia' omma' eesti keeleh, omma' õkva timahavadsõ hiidkirmaski jaos sündünü'.

Tandsopidolõ minek. *Tormi Pireti kogo pilt*

Kol' pito, üts sõnasäädjä. A kuis tõisildõ, ku sõnasäädjäl om nimes Leelo, sis om õkva timä tuu kõõ õigõp seto tandsopita luulõhtuisi jaos.

Muusigavedosnik

Kuvvamuudu noorõkõsõst Leima Evelinist sai I Seto tandsopido muusigavedosnik, olõ-õi inäp täpsehe meelehki. Tiidä' om õnnõ tuu, õt ku Seto tandsopido lubahusõ elolõ herätämine pääle nakaś, oll´ vaia edikedä, kiä muusiga ja pillipidäjide poolõ ria pääle sätisi'. Kuigi eishindäst johtu, õt üts ja ainumas ineminõ tuu tüü jaos oll´ tandsopido vedosnigu silmih Evelin. Samahtõ II Seto tandsopido aol 2021. aaśtagal. Ku timahavadsõ aaśtaga hakatusõh küüsse imä aamõhtihe valms säädvä ülembsootska käest, õt kiä võisi' no' muusigavedosnigu tüüd edesi tetä', sis sai vastusõs, õt täl om plaanih hindäl kõik kõrda säädä'.

Kol' pito, üts muusigavedosnik. A kuis tõisildõ, ku tandsu- ja muusigavedosnigu süäme' pessvä' ütelisõlt ni naljust ja tüüst arvusaaminõ om üts.

Pildinaane ja vilmimiis

Pildimeistret om kattõ muudu. Üte' teevä' säändsit pilta, kohe inemisõ' jäävä' pääle täpsehe, nigu nä pildstämisõ aol omma'. Sama säändsist jääväki' aaśtagakümnist vai kavvõbaski. Nuid paigah saisvidõ inemiisiga pilta om katõl tandsopidol tennü ja tege ka kolmandal Virro Kersti.

Tõõsõ' pildi' omma' juuskva' pildi' vai vilmi', koh inemisõ' heĺosõ'. Nuid heĺomisõga pilta om katõl tandsopidol tennü ja tege ka kolmandal Raudkepi Einar. Kol' pito, üts pildinaane ja üts vilmimiis. A kuis tõisildõ, ku kuuhtegemisõl hüä huug seeh om ja nii paigah saisva' ku juuskva' pildi' õgah mõttõh süäme perrä omma'.

Tandsja' ja tandsu'

Seto tandsjidõga om taadmuudu, õt mõnõ' omma' tandsnu' õnnõ üteh pidoh, mõnõ' katõh, mõnõl om timahava tulõmah kolmas vai tõõnõ vai hoops edimäne pido.

Külh tahasi' tiidä', ku pallo aastasato vai aastaümnit om ütte vai tõist perimüstandsu seto kirmaskil tandsidu. A olõ-õi kinkõltki küüssü' õga edikost lukõ' õga kaia'. Arvada tandsti ütsi ja sammu tandsa õgal järgmädsel kirmaskil vahtsõst ja vahtsõst.

Kõigi kolmõ seto tandsopido lõpõhtusõst om sündünü üts vagivahtsõnõ tands, määnest olõ-õi innidsil kirmaskidõl tandsidu.

Kol' pito, üte' ja sama' seto tandsja' Setomaalt, Võromaalt, Põlvamaalt, Tartomaalt, Pärnumaalt, Talinast; üte' ja sama' perimüstandsu', üts ja sama kommõh tetä' perämädses tandsos vagivahtsõnõ heĺominõ määndselegi laululõ: 2018 „Hiiro", 2021 „Tuhandõ' külä'", 2024 „Eissagamanõ maa". A kuis tõisildõ, ku nuu' tandsu', määndsit setokõsõ' ummist nimehtäse', kõõ inäbä süäme perrä omma'. Kuis tõisildõ, ku kotoh omma' uma' seto rõiva', määndse' õkva kiskva' tandsomoro pääle. Kuis tõisildõ, ku säänest hiidkirmaskist kutsut seto tandsopito olõ-õi kohki muial ilma pääl.

Eisherälinõ pido

Lisast setokõisilõ, kiä' omma' lajah kõõh ilmah, omma' śoo perimüspido pääle oodõdu ka perimüse kimmä' hoitja' kihnlasõ', mulgi', võrokõsõ' ja suidi'. Seto tandsopido om sääne tõistsagamanõ pido. Eisherälinõ.

Tandsjidõ jaos olõ-õi moro pääl määndsitki numbret vai naklu pant, selle õt kirmaskidõl ja simmanidõl vai ütskõik määndsil küläpital olõ-õi ilmahki tandsit naklu pite.

Jutu' ja luulõhtusõ' tandsa vaihõl olõ-õi õnnõ eesti keeleh. Omma' ka kihnu, mulgi, võro, läti ja seto keeleh.

Õga rahvas tands uma rahva rõivih. Pallo' tandsja' ka perss ummih rõivih.

Tandsust mängvä' pillimehe'. Kuulta' saa ka lauluhellü.

Päältkaejit panda-ai istma ja õnnõ kaema. Kinkõl tulõ tahtminõ tandsma naada', sis om lõõhkõhe pallõld. Tandsopido om ku ullidu suur kirmask, koh olõ-õi eräle esinejä' ni kaeja'. Kõik kotussõ pääl olija' omma' pidolisõ'-ilotaja'.

Eisherälinõ om tuugi, õt pääle tandsjidõ ja pillipidäjidõ omma' timahavadsõl tandsopidol ka Võromaa Noorõ' Kotka' ja Kodutütre', kiä' kimmäh kihakeeleh hoitva' tandsopidoh raholist olõhkit. Tohi-i meelest maaha laskõ', õt praasnikka peetäs tśuutkõnõ inäbä ku kilomeetrikõnõ riigist, mia om sõah.

Kol' pito, üts kirmask. Om tuu sis karatõh vai kuĺatadõh vai kavvõkõisiga. Kuis tõisildõ – kirmaskilda olõ-õi seto tandsokultuuri.

Käu tuu tiidminõ, õt kol' vuuri om traditsioon, ka Seto tandsopido kottalõ, saa nätä' tulõviguh.

Hüvvä ja parembat maitsmah. *Lõivu Merlini pilt*

Saatse sõirapäiv

Saatse muusiumih oll puulpühäl, 8. juunil järekõrdnõ jo XIV Satserinna sõirapäiv.

LÕIVU MERLIN

Ilm kõikaig vaeldu, rahvast oll umajago, kiä' maidsi' hüvvi sõiru ja sai' nii vihma ku kuuma päivä.

Śool kõrral oll üritüs tennü' läbi väiko uvvõndusõ. Ku innebidi kõrrald üritüst Saatse muusiumipereh, sis śool kõrral vidi iist Kala Ingrit üteh küläinõmisiga' (MTÜ Satserinna), kinkõga' kuuh ütidse miiskunnana üritüs ḱauma tougati.

Tähtsä muudatus oll ka' tuu, õt śool kõrral olõ-õs samal päävä üritüse külge pant vallalitsi talla päivä. Muusiumi moropääl kauplõjilõ tuu kõlbas, nii oll suurõp võimalus tiini' ja tuud ka' oll kuulda', õt śool aestagal ostõti näpotüüd ja söögikraami parebahe. Näpotüüd oll veiḑo tuuperäst, õt päämätselt oll perimüssöögi üritüs.

Muusiumi moro om suur, sis kiä' tahtsõ, sai kauplõmisõ jaost kotusõ. Sõira ja tõisi süüke oll umajago ja hüä oll tuu, õt hinna' olli' mõistligu'. Kauplõja' õks tundva' ar', õt söögi iist saa-ai kogokunnaüritüsel küüsüdä' peris tuud hinda, midä küüsütäs pääliina suurõl festivalil. Söögi' olli' kododsõ', umatett ja väiga' hüä maiguga'.

Ma eis' olli väläh ehtidõ letiga' ja õt ma poolda naturaalmajandust, sis mul õnnahtu tetä' tehing Maagõkõsõ pernaase Sirjega', kinkõl oll väiga' vaia ütte pääśokõsõga' prossi, ja mul oll jälki' vaia lõõnaht süvvä'. Nii sis saigi' kaupa tettüs – Maagõkõsõ kikkaseenepiirak om legendaarnõ nii ku ka' näide kodoiätüs ja nii mõnigi' huvtav süük viilgi'.

Muusiumi moropääl ja lähebäh oll erinevvi tegemisi terveh päiv nii latsilõ ku ka' suurilõ. Pääle sõira- ja piiraguvõistlusõ sai kullõlda' leelonaisi, maitsa' sõira ja kohopiimäpiirakut.

Ütski' seto pido lää-äi müüdä ilma tandsu ja laululda'. Śool kõrral olli' esinemäh Saatserinna leelonaase', leelokuur Verska Naase', tandsuansambli Lustiline ja päävä lõpõt Peterson Taavi ummi laulaga'.

Huvilisõ' sai' läbi tetä' piirituuri, ḱavvu' muusiumimajah, tetä' tutvust kohalikõ talla „kohopiimä huultsaga'". Ja muidogi' sai oppi' ka' näpotüüd (sh pakuga' trükmist), leelot ja tandsa ja latsilõgi' olli' tegemisõ'.

Hoolõga' kaubõldi sõiraga' ja müügilette pääl paistu olõvat innekõkkõ traditsioonilinõ sõir, a võistlusõl oll muudki'.

Rahvas valis oma lemmiksõira

Kala Ingrit võtt võistlusõ kokko järgmätselt:

Sõiravõistlusõlõ tuudi 10 sõira ja rahvas kitt kõgõ parebast Hundi Eve sõira. Tõõsõ kotusõ sai Pikalevi Epp ja kolmas oll Vabarna Jane tett sõirakõnõ.

Erisagamatsi kohopiimäpiirakit tuudi hindamisõlõ viis. Kõgõ parebast kiteti Pärniku Tea piirak, tõõsõ kotusõ pääle jäi Seimi Anneli ja kolmas oll Pikalevi Epu tett piirak.

Päävä joosul tetti ka' kotusõpääl sõira. Kõik huvilisõ' sai' oppi' ja peräst lämmind sõira maitsa', mia' om tõõmõli hüä maiguga'.

Opitarõ man kõnõldi ka' tuust, õt mia' või mõnõl kõrral võlssi minnä'. Piat olõma õigõ piim ja kohopiim, õga piim ja kohopiim kõlba-ai. Kohopiim lää-äi säänestmuudu kokko ku vaia vai olõ-õi sääne, ku piat. Ma olõ kuuldnu', õt lehmä', kiä' söövä' sillo, näide piim kõlba-ai sõira tegemisõ jaost. Sõirameistri' osta-ai sõira tegemisõ jaost kohopiimä ja piimä huupi ütskõik kost, piat olõma õigõ firma, õigõ rasvaprotsent jne. Säntsit tarkuisi mi lövvä-äi ütestki' retseptist. A om hulga jutta, õt kuis sõir tulõ-õs sääne, ku oll vaia, kuki' kõik oll õigõhe tett. Õga hüä söögi jaost om kõgõ tähtsäp õigõ söögikraam ja mõnõ' tarkusõ', midä tiid pernaane.

Śoo aestaga sõirapäiv oll tõõmõli hüä, midä sekä-äs ka' mõni vihmapisu. Sõirapääväle tulda-ai kõrrast läbi jalotamma, a tuldas tervest päävästkõõ perrega'.

Hüvvämiilt tege tuu, õt kõõ om programm huvtav, tegemisi löüd ka' tuu, kiä' vaest olõ-õi kõgõ suurõp söögitegijä köögih. Ja tõõmõli söögigurmaan saa oppi' Setomaa kõgõ parebidõ pernaisi käest, õt kuvvamuudu hüvvä ja õigõt sõira tetä'. Oppajist omma' naase', kiä' eis' omma' saanu' korgõ tunstusõ umatett sõira iist. Hüä om nätä' kunigriigi meistrit ummi tiidmisi edesi andmah.

Suur teno kõrraldajilõ ilosa päävä iist Saatserinnah!

Panõ' põrkna' valmist – Seto Kostipäävä ettevalmstusõ' käävä'!

KOGERMANI LIIS
MTÜ Seto Küük

Setomaa suvi om pääle naanu' ja tuu tuu kõõ hindäga' üteh suurõ hulga eissagamatsi tegemisi ja olõmisi, minka siäst saat eis' uma meele perrä sorti'. Üts kindla kvaliteediga' üritüs, mia' katt külälisi baasvajadusõ' hüä söögiga' ja and nii silmäle ku ka' hingele midägi' hüvvä, om Kostipäiv.

Śool aestagal om Kostipäiv 11. kõrda. Om hulga inõmisi, kiä' tuust aost plaanva' hindäle puhkusõ. Süük, kultuur ja peris elo, midä kodokohvkidõ päiv pakk, meeltäs külälisi lähebält ja kavvõbalt.

Märdsikuuh sai selgest, õt kohvkidõ arvu poolõst lupa 2024. aestak tulla' rekordilinõ. Alostusõs om kiräh 29 erinevvä kotust üle Setomaa. Kas kõik näist ka' jääse', tuu saa selgest lähebidõ päivi joosul.

Kostipäävä kõrraldajidõga' om olnu' kol' kokkosaamist ja kooltust. Edimätsel olti kuuh aprillih Miktämäel, sis ütidselt otsustõdi, õt śoo aestaga päämäne aiavili om põrknas. Seto Kostipäävä üts mõtõh ommõgi', õt tulõta' miilde, õt määnest aiakraami om kasvatõt ja śooni' aoni' kasvatõdas, ja tuud sis ummilõ külälisilõ pakku'. Kindla om, õt kipõba' kohvigu' omma' jo Setomaa aiaviläkasvatajiga' tennü' kokkoleppe' – õks 1000 ja inäp põrknast kõrraga'.

Kae' perrä!

- Seto Kostipäiv om śool aestagal 10.–11. augustil, puulpühä kellä 11–20 ja pühäpäävä kellä 11–15.
- Seto Kostipäävä aestagatsõõr om üts jago Õuruupa kultuuripääliin Tarto 2024 põhiprogrammist ja tuud tugõ Lõunõ-Eesti kogokunnaprogramm.

Tarto Rakõndusligu Kolledži oppõjoud Saarõ Tiina kõnõl veebikooltusõl, õt kuvvamuudu kodoküüki nii sisse säädä', õt sälg päävä joosul ar' väsüsi-i ja tõõsõ kokaga' kokko joosõsi-i. Ka' tull jutust söögikaardi kokkosäädminõ ja uma kogõmuisi sai' jaka' innidse' kostipäävä pernaase'.

Viimäne kokkosaaminõ oll juunikuu edeotsah Meremäel Kirsi taloh, koh Põllumajandus- ja Toiduaamõdist Siidra Kaire kõnõl kodoküüke reeglitõst ja mille sõir om kaitsõt geograafilitsõ tähisega'. Juunikuuh 2021 registriire Õuruupa Komisjon Eestih tõõsõ kaitsõt geograafilitsõ tähisega' söögiainõna sõira. Edimäne näist oll Eesti viin ja parhilla' taotlõdas samasäänest märki ka' Eesti rüäleeväle. Tuu tähendäs, õt jo kolmõ aestaga joosul saa-ai sõira päähä müvvä' vahtsidõ maitsõainidõga' tävvendet kotoh tett kohopiimäsõira, a müügi jaost sõir piat olõma tett kindla traditsioonilitsõ retsepti perrä ja kontrollit kvaliteediga' kohaligust tuurainõst valmstõt.

Seto Köögil om väigokõnõ mõtõh, õt MTÜ liikmidõ ja kostipäävä kohvkidõ siäst kasusi' vällä viil nuid tegijit, kiä' umalõ sõira tegemisõ jaost märgise tahtva' saia'. Tuu jaost om vaia julgusta' pernaisi, õt kodoköögile kasutuslua saaminõ ja sõira tunnustusõ küüsüminõ olõki-i nii väiga' keerolinõ, ku edimält paistus.

Śooaestagatsõ Seto Kostipäävä man om kõgõ suurõp hüämiil tuust, õt Luhamaa nulk om jälki' kambah. Luhamaal om kol' tävveste vahtsõt kodokohvkut, midä tasosi' kaema minnä'. Nuist katõ talo rahvas pruum õkkapiteh ummi tegemisi ja olõmisi köütä' Setomaaga ja kolmas kohvik sääd hinnäst külälisõna sisse Luhamaa külämajah.

Edimäist kõrda võit üldä', õt kostipäiv om rahvusvahelinõ – küläkohvigu „Piiriveere üleaidsõ'" tegevä' vallalõ mi hüä' naabri' Aluksne nulgast. Lätläse' käve' jo kotust kaemah ja pidävä' plaani, midä pääle hüä söögi viil üteh tuvva'.

Eestih om ḱaumah kultuurilitsõ rikkusõ aestak, sis lätläisi tulõk ja uma kultuuri tutvustaminõ kõlbas väiga' ilostõ kõõga' kokko. Viil om hüä miil, õt śool aestagal om üle pikä ao kambah ka' Lüübnitsa külä, koh mõnõ ao iist tetti vallalõ ilmadu illos Lüübnitsa Külälismaja. Pääle nuidõ kotussidõ, mäntse' jo varahappa' omma' olnu', om no' mitmit vahtsit kotussit, midä kaia' ja koh olla'.

Kostipäävä valmstaminõ om huuh. *Luigasõ Inara pilt*

PUUGNITSA NINNIKIRMASK

PUUGNITSA KÜLÄ KOKKOSAAMINÕ

Pühäpäävä, 14. juulil kell 14 Puugnitsa küläplatsil

Mi ooda kõiki Puugnitsa külä parhillatsit ja innitsit inemisi, sugulaisi ja sõpru kokkosaamisõlõ. Võta' üteh uma süük ja juuk!

Anna' ummilõ sugulaisilõ ni innitsilõ ja parhillatsilõ puugnitsalaisilõ śoost kokkokorjumisõst tiidä'.

Kontakt: Indrek Mustimets, tel 506 3076, indrek.mustimets@tartu.ee

SÜNDMUSÕ' SETOMAAL

- **3. juuli** kellä 14–18 Meremäe Meroosi tüütarõ – maalminõ Meieselts Meroos tarõh.
- **6. juuli** kellä 10–16 Obinitsa küläpäiv 2024.
- **6. juuli** kellä 11–18 IV avatud kultuuri- ja käsitüütalla päiv Setomaal.
- **6. juuli** kell 13 traktoridõ show Treski küläplatsil.
- **6. juuli** kell 18 Perdaku külä jaanituli.
- **6. juuli** kell 20 Seto jaanituli Treski küläplatsil.
- **12. juuli** kell 17 piitrepäävä kirmas Uusvadah, skulptuuri „Kolm Pekot" avaminõ ja seto jutussidõplaadi esitlüs.
- **15.–19. juuli** Verska suvõlaagri 2024 Verska gümnaasiumih.
- **19.–20 juuli** kell 16 Ostrova festival.
- **20.–21. juuli** kell 10 vallalõ talla päävä' Täpsulandih.
- **25. juuli** kell 20 inne päätnitsapäivä iloõdak Verska Talomuusiumih.
- **26. juuli** kell 8.30 päätnitsapäiv Saatseh.
- **27. juuli** kellä 12–18 kodokohvkidõ päiv „Piusa oro mekk" Kolossova, Korela ja Säpinä küllih.

Õnnitlõmi tilʼokõist vallakodanikku!

NOORA KILK

Kuningas om uinunu,
ilm ja maa kõik takah ikk,
silmävesi om vihma iist,
kergütäs järve korgõhe,
leinämi ni ikõ perrä.

Mälestämi **SAARÕ VELLOT** ja tunnõmi kaasa perrele.

Setomaa aolehe toimõtus

Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo mälestäs pikäaigsõt Vanõmbidõ Kogo liigõt ja innist päävanõmbat

SAARÕ VELLOT.

Igävene mälestüs!

Kaastunnõh perrele.

Leinämi

† Hermine Voogla
† Taivo Toomas
† Valentina Frolova
† Leida Pilt
† Ülo Sisas
† Vello Saar

Vellokõnõ, mu kullá velókõnõ,
mille tahtsõt sa kalmu kalduda',
mille tahtsõt sa liiva liikuda'?
Sinnu haara mi vaja halusahe,
sinnu tunnõ mi vaja tulusahe.
Kuurorti sa ollit kunigasta,
Verska veere sa ollit valitsõja.
A ku tulõ jal sügüsekene,
veerüs meele ku viluaokõnõ,
kiä kuts meid kokko kongressile,
kiä pand meid parki parlamenti?
Kuniga sa ollit korgunõ,
valitsõja sa ollit vägevüne.
Nuuri kutsit sa kõgõ Setomaalõ,
Seto ello sa kutsit edendämä,
kogokunda sa kutsit kasvatama.
Julgõt mullõ sa annit juhatusta,
selget annit mul sammu säädmistä.
Õga kuulõ-s sult kurja kunagi,
õga haaru-s sa üldä' halvastõ.
Suurõ ollit sa seto süämega,
hellä ollit sa herrä hingega.
Sinno jovva-i mi ilmah unõhtõlla',
suurta miistä mi meelest minehtellä'.
Mitte saa-i imp midägi tetä',
kull´a saa-i mi kohegi minnä'.
Taivahe ka tarko tahetassõ,
avvulisi jo ammu' oodõtassõ.

VALGU MEEL
19.06.2024

VELLO SAAR
16.04.1958–17.06.2024

Pikä ja rassõ haigusõ peräst läts manalatiile Laanetu Ivo vanõp veli

LAANETU LEO
7.06.1932–17.04.2024

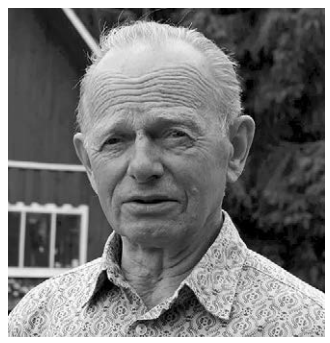

Tä elli ja oll köüdet kül' Lahemaaga', a Setomaa oll täl kõvastõ süämeh. Nii käve tä viil ka' minevä suvõ aigu kodokülläh Rõsnah, oll kunigriigipääväl, koh tä oll kõgõ vanõp küläst peri ineminõ.

Leo urn pandas maamulda juunikuuh Setomaalõ, Verska matusõaida.

* * *

Laanetu Leo sündü Setomaal Mäe vallah Palo-Rõsna küläh Lumbi taloh. Timä imä Ollʼo-Helena (Olga-Helena) oll ilosa lauluhelüga' ja sinkjasmusta hiussõga' tukõv naane. Esä Petra (Peeter) oll kalamiis ja tubli tüümiis. Perre kuvõst latsõst oll Leo kõgõ vanõp. Kaḱos sõsarakõnõ Aino kuuli latsõiäh, a vele' Ivo, Illar, Mikk ja Paul kasvi' suurõst ja näist sai' targa' mehe'. Vanõbil oll Leost pallʼo api noorõbidõ latsi hoitmisõ man.

Latsõigä kooni' säitsmendä eloaestagani' oll kindlahe timä tugõvusõ tagala. Naas sõda ja ku perrehe sündü' järest latsõ', tähend tuu Leo jaost suurt tüüd perre ülälpidämistõ. Samal aol käve tä Miktämäe algkoolih. Kuvõnda ja säitsmendä klassi vaihõlõ jäi üts tüüaestak, koh täl olõ-õs võimalik kuuli minnä'. Kõik klassi' tä lõpõt viisiga'.

Peräst sõta võidsõ' poiskõsõ' õgalt puult löüdä' lõhkõainõht ja tuuga' mängeh jäi tä üte silmäga'. Tõõnõ silm harisi katõ iist nägemä ja tuu sekä-äs täl ellä' ja võidsõ eiski' massinat juhti'.

1950–1952 oppõ Leo Luvva mõtsakoolih, minkõ tä lõpõt kõgõ parebidõ hindidõga'. Tüüle saadõti Kolga mõtskunda, Põḱa-Eestihe, mia oll timä jaost väiga' suur ja põnnõv elomuutus. Väärtüshinnangu' ja kultuuriroomi' olli' tävveste erinevä'. Õnnõs võti' vana mõtsaülep Nigul ja timä naane Mämmi 20-aestagatsõ Leo armulitsõlt vasta ja avidi' täl sääl ello sisse säädä'. Pia oll Leol mootorratas ja sis uhkõ massin – Pobeda!

Ja sis aestagal 1960, uma sünnüpääväl, registreeriti abielo ja kuu ao peräst laulatõdi Leo Verska kerkoh mõtsku naase Helgiga'. Perrehe sündü nelli last: Riina, Miia, Reet ja Riivo. Pia peräst abiellumist kuuli Leo esä ja noorõba', teismeiäh vele' sai' timält sagõhõhe api.

Majapidämist alostõdi üte lehmäga', a hillä-tassa tuu läts suurõbast ja vabah Eestih ostõti mano ka' maad ja istõdi vahtsõnõ mõts.

Abimõtsaülebäst sai mõtsaülep. Tä käve mitmõh tävvendkooltusõh. 1990ndäil aestagil anti Leolõ tunnustus „Teenelinõ mõtsaülep". Avvukirju ja tunstuisi om täl hulga. Murõht ja vaiva sai tä nätä' mõtsavarguisi ja rüüv-kalapüüdjidõga'.

1994. aestagal jäi Leo pensi pääle, tä oll sis 62-aestaganõ. Tuul aol oll tä jovvulinõ ja süämest oll hüä miil vabast Eestist ja õt tä saa umma majapidämist edesi tävvendä', mõtsa kõrrasta' ja massinit mano osta'.

Leol oll väiga' hüä meelehpidäminõ ja tä oll hüä suhtlõja. Mõtsamehe tüü peräst tä käve pallʼo umah piirkunnah, sai tutvast inemisiga' ja tiidse näide jutta ja ka' luuduskaitsõprobleeme. 1960ndidõ keskpaigah läts Leo Kuusalu Luuduskaitsõ Seltsi, midä vidi Vilbaste Gustav, ja toimõt sääl üteh Lepnurme Arno ja Kivirüüdi Aaduga'. Luuba küük oll sagõhõhe tuu kotus, koh nuu' kol' miist ütidselt arodi' ja plaanõ pei'.

Ku 1970. aestagal läts Lahemaa rahvuspargi tegemisõs, sis oll tä alostajagrupih üteh Eilarti Jaaniga'. Viru suu matkarada, tuu kats edimäist ehitüsjuppi omma' olnu' Leoga' köüdet. Kõgõ inäbä tõõsõ raa uvvõndaminõ, mia sai valmist 1986. aestagal. Viru raba matkaraa' ja terveh Lahemaa om olnu' timä süämeaśas kooni' surmani'.

Tähelepandmist väärt om Leo spordihuvi. Noorõ mehenä tä käve kohaliguh poksiklubih, midä juhend Lehesalu Evald, palliplatsil ja spordivõistluisil oll tä kõõ kohal. Viil tä tegel ka' pildstämisõga'. Timä arvõpidäminõ ja raamadupidäminõ oll kõõ punktipäält kõrrah.

Timä süük oll kassin, a väiga' tervüslik. Tsiht oll, õt kõik, mia om perrel söögilavva pääl, tulõ uma põllu päält, laudast ja lähebäst mõtsast. Täämbägi' om Luuba lavval leib, minkõ Helgi om Leo kasvatõt rüäst küdsänü'.

Leolõ miildü muusika, laul ja eis' tä mänge akordioni. Ku veidʼogi' sai, sis tä käve reismäh. Inäbä tä kõnõli reismisist Kaŕalahe, Soomõ, Tšehhi ja Volgamaalõ.

Leod iseloomustas terveh eloviis ja vannu väärt kombidõ avvuseeh hoitminõ. Timä oll elojõgi, kedä müüdä inneolnu' omma' ühendüseh perrätulijidõga'.

Umadsõ'

SÜNNÜPÄÄVÄ' JUULIH

Nikolajevi Katrin – 44
29. juuni
Lummo Kati leelopargi laulja

Nassari Elvi – 67
1. juuli
Sõsarõ leelopargi vedosnik, sõnolinõ, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh

Kuusingu Nikolai – 82
4. juuli
Hõpõhõimu laulumiis

Veesaarõ Anne – 67
4. juuli
näütlejä, Siidisõsarõ leelonaane

Laari Maivi – 63
5. juuli
ettevõtja

Andrelleri Maris – 37
8. juuli
Lummo Kati leelopargi laulja

Purje Kaja – 64
10. juuli
Siidisõsarõ leelonaane

Mägipõllu Aime – 63
11. juuli
Helmise leelonaane

Kunsti Eevi – 61
11. juuli
Kuldatsäuga leelonaane

Mägiste Ketsia – 75
13. juuli
Meremäe-Obinitsa naiskoori laulja

Alveri Vaike – 69
13. juuli
Kuldatsäuga leelonaane

Raali Ain – 50
13. juuli
pillimiis ja ollõmeistri, Seto Miihi Summa laulumiis

Reimann-Otsaru Nele – 61
15. juuli
haridus- ja kultuuritegeläne

Lennuki Lembit – 65
16. juuli
sorrõseto

Liinamäe Eevi – 83
19. juuli
seto elo ja kultuuri hoitja

Haavalo Helis – 45
23. juuli
Siidisõsarõ leelotaja

Verrevi Hele – 70
24. juuli
Meremäe-Obinitsa naiskoori laulja

Metsa Helve – 70
25. juuli
Hõpõhõimu leelonaane, Seto Latsi Kooli oppaja

Hirsigu Mari-Lii – 34
25. juuli
Sõsarõ leelopargi laulja

Kõomägi Kärol – 23
26. juuli
Meremäe-Obinitsa naiskoori laulja

Karbi Valli – 70
27. juuli
Sorrõseto vedosnik, leelo- ja pillinaane

Linnasaarõ Elsa – 83
28. juuli
lehelugõja Petserih

Kudre Helena – 76
28. juuli
Kuldatsäuga leelonaane

Rohu Svetlana – 63
29. juuli
Madara' ja Ilolisõ leelonaane

Krepka Helga – 75
31. juuli
Sõsarõ leelopargi laulja

Utsali Maret – 41
31. juuli
Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' leelotaja

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Ludmilla Jäämets	92
Olga Pihle	89
Ljudmila Pähn	89
Liivi Härma	87
Maria Selezen	86
Mare Kaisel	86
Ivo Laanetu	85
Sofia Kullmann	85
Mare Poll	84
Helju Kuuse	84
Olga Udu	83
Heli Leivo	83
Eevi Liinamäe	83
Elli Pillak	81
Aleksandra Talo	80
Aino Sikk	80
Paul Urb	80
Laida Kütt	79
Harri Sööt	77
Õie Saarestik	77
Valli Martihhina	77
Mare Lallu	76
Elle Suss	76
Evi Kirsi	76
Helena Kudre	76
Eevi Reinvart	75
Liivia Kann	75
Leili Kann	75
Ketsia Mägiste	75
Ülo Liivago	75
Paul Kütimaa	75
Leo Tereste	75
Valentina Morozova	72
Ilmar Toom	71
Vello Toomik	71
Tatjana Jerešina	71
Sirje Tuik	70
Silvi Laanetu	70
Hele Verrev	70
Johannes Juhkam	70
Linda Sikkaste	70